

braterstwo ideały Legiony Polskie **naród** nadzieja **naród** niepodległość odwaga
ojczyzna
patriotyzm Polska Piłsudski skauting **solidarność** służba harcerstwo
wojna wolność **wspólnota** zwycięstwo ideologia komuniści odebranie przechwycenie
niepodległość przymusowe harcerstwo historia naród patriotyzm
Polska służba **solidarność** symbole świadectwo tożsamość tradycja
wierność więź **ideały**
braterstwo
ideały praca nad sobą ruch harcerski przekonania tradycja

HARCERSTWO ŁÓDZKIE

1910–2010

Prawo Harcerskie Przyrzeczenie Harcerskie przekonania służba bliźnim
wiarą
służba Bogu **solidarność** instruktorzy nadzieje organizacje harcerskie
plany pytania przemiany **walka** naród poszukiwanie celów
skautka zastęp
zjednoczenie
odbudowa
niepodległość
służba **odpowiedzialność**

SOLIDARNI W HARCERSKIEJ SŁUŻBIE PRZED I PO SIERPNIU 1980

ruch **prawo harcerskie** **braterstwo**
skauci **skauting** harcerze **przyjaźń**
wspólnota **służba** obóz
zastęp **solidarność** przygoda
współdziałanie

Projekt „Solidarni w harcerskiej służbie. Przed i po Sierpniu 1980”
został dofinansowany ze środków
Programu Narodowego Centrum Kultury „Solidarność”.

Wybór i opracowanie:

Agnieszka Kazeł

Producent wydawniczy:

Marek Skrzydlewski

MARRON EDITION

90-441 Łódź, ul. T. Kościuszki 101

tel. +48 42 256 92 35

e-mail: studio@marronedition.eu

www.marronedition.eu

dla

Chorągwi Łódzkiej ZHP im. A. Kamińskiego

90-537 Łódź, ul. Stefanowskiego 19

tel. +48 42 636 32 62

e-mail: lodzka@zhp.pl

www.lodzka.zhp.pl

Publikacja wydana w ramach projektu „Solidarni w harcerskiej służbie. Przed i po sierpniu 1980”
dofinansowanego ze środków Programu Narodowego Centrum Kultury „Solidarność”.

Łódź 2010

WPROWADZENIE

„Solidarni w harcerskiej służbie. Przed i po sierpniu 1980” to przede wszystkim uzupełnienie wystawy pod takim samym tytułem, która w syntetyczny sposób ukazuje historię i bogaty dorobek harcerstwa na ziemi łódzkiej. Przyglądamy się temu, co się działo od chwili powstania pierwszych zastępów – przez całe niemal stulecie – do dnia dzisiejszego. Na każdym z paneli – podobnie jak na kartach książki – oprócz zdjęć będących świadectwem upływającego czasu i tekstów ilustrujących najważniejsze wydarzenia znalazły się pola zawierające tajemnicze hasła. To chmury tagów – słów nazywających pojęcia związane pośrednio lub bezpośrednio z harcerstwem i jego ideą. To swoista gra skojarzeń pozwalająca na uświadomienie sobie pewnych pojęć i idei. Podobnie jak słowa kluczowe, które pozwalają w Internecie odnaleźć potrzebne strony, tagi na panelach wystawy i kartach książki prowadzą przez idee i ważne tematy – to, czym żyła organizacja i ruch harcerski.

Na każdej karcie, na każdym panelu przewija się wśród innych jedno słowo – solidarność. Każdy, podążając za tropem skojarzeń, ma szansę samodzielnie wypełnić je treścią, znaleźć do niego odniesienie w każdym czasie, w każdej epoce. Solidarność w harcerskiej służbie przebija bowiem ze wszystkich kart historii. To zwykła bratnia solidarność w czasie zbiórek, harców, wycieczek i obozów. To dzielenie się posiłkiem i pracą do wykonania, wspólne obowiązki i wspólna odpowiedzialność, bratnie przeżywanie radości i trudnych chwil. Hasło „solidarność” obrazuje też coś jeszcze – powiązanie dziejów harcerstwa z losami lokalnej ojczyzny i dziejami Polski.

SKAUCI, CZYLI ZWIADOWCY

1899–1900

W wojnie z Burami (potomkami hollenderskich osadników) w Afryce brytyjski oficer Robert Baden-Powell wślawia się odważną i pomysłową obroną miejscowości Mafeking. Doświadczenia wojskowe stają się wkrótce źródłem skautingu – znakomitego pomysłu Baden-Powella.

1907

R. Baden-Powell organizuje eksperymentalny obóz dla chłopców na wyspie Brownsea.

1908

Ukazuje się książka R. Baden-Powella „Scouting for Boys” („Skauting dla chłopców”), w której autor opisuje ideę i podstawowe zasady skautingu. Od tej pory skauting rozwija się błyskawicznie. Ogarnia całą Anglię, a wkrótce dociera do innych krajów.

Zebrał [Baden-Powell] dwudziestu dwóch chłopców z różnych warstw społecznych (...). Wypłynął z nimi 15 lipca 1907 r. z portu w angielskim mieście Poole na Brownsea, małą wysepkę blisko wybrzeża. Tam założył pierwszy obóz skautowy. (...)

– Drużynę chłopców – napisze później – podzieliłem na pięcioosobowe zastępy. Najstarszy zostawał dowódcą. W tym podziale na małe grupy kryła się tajemnica naszego sukcesu. Dowódca zastępu ponosił pełną odpowiedzialność za sprawowanie swych podwładnych. Zastęp stanowił jednostkę uczestniczącą w szkoleniu, pracy, zabawie, obozował na własnym terenie. Honor zobowiązywał chłopców do wykonywania poleceń.

9 sierpnia chłopcy powrócili z wyspy i pierwszy młodzi skauci złożyli przyrzeczenie skautowe – opaleni, pewni siebie, niechępiący się przynależnością stanową. Reporterzy prasowi w całej Anglii informowali o sukcesie obozu młodzieżowego.

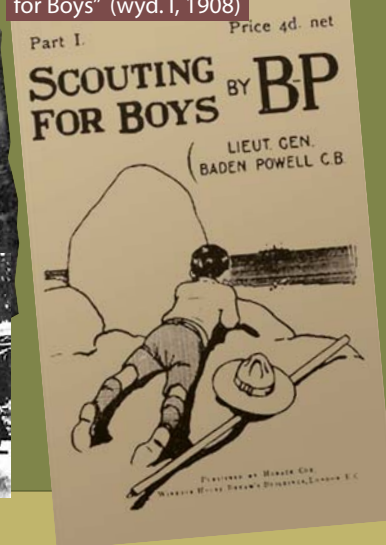
I teraz naprawdę się zaczęło.
[W. Hansen, *Wilk, który nigdy nie śpi*, Warszawa 1992]

R. Baden-Powell z małżonką Olave (również aktywną w skautingu) na tle samochodu, który otrzymał jako prezent ślubny od skautów, 1913

Strona tytułowa podręcznika R. Baden-Powella „Scouting for Boys” (wyd. I, 1908)

Twórca skautingu, gen. Robert Baden-Powell (1857–1941), oficer armii brytyjskiej, pisarz, pedagog i rysownik

Baden-Powell **braterstwo** ideały **obóz**
prawo skautowe przygoda **przyrzeczenie** ruch skautowy
skauci skauting skautki służba **solidarność**
wspólnota wyspa Brownsea zastęp **zwiadowcy**

HARCERSTWO TO SKAUTING PLUS NIEPODLEGŁOŚĆ

1909

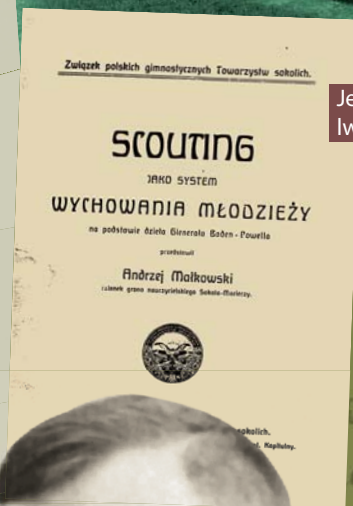
Na ziemi polskiej znajdującej się pod zaborami docierają pierwsze informacje o skautingu.

1910

W Krakowie powstaje pierwszy polski zastęp o charakterze skautowym.

1911

Skauting rozwija się przede wszystkim w Galicji, w oparciu o Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Do utworzenia pierwszych drużyn skautowych przekonuje działaczy „Sokoła” porywający referat o skautingu wygłoszony przez Andrzeja Małkowskiego. Wydany 22 maja 1911 r. pierwszy polski rozkaz skautowy powołuje Komendę Skautową oraz trzy drużyny męskie i jedną żeńską, działające na terenie Lwowa.

Jeden z pierwszych biwaków
Lwowskich drużyn, 1911

Ćwiczenia w terenie
Lwowskich skautów, 1911

Współtwórcy harcerstwa: Olga Drahonowska-Małkowska (1888–1979)
i Andrzej Małkowski (1888–1919)

Nieraz drobne zdarzenia prowadzą do poważnych faktów. Mieczysław Neugebauer, komendant kursu instruktorskiego Polskiego Związku Wojskowego, w listopadzie 1909 r. referował sprawę skautingu na zebraniu kursu we Lwowie, na które przyniósł książkę otrzymaną od Stanisława Biegi pt. „Scouting for Boys”. Traf zarządził, że Andrzej Małkowski spóźnił się w tym dniu na zebranie kursu. M. Neugebauer, wiedząc, że Małkowski włada angielskim, dał mu za karę tę książkę do przetłumaczenia. (...) Przypadek zdarzył, że Małkowski znów „przeskrobał”, zachowując się niesforne w czasie ćwiczeń taktycznych w terenie, przez co zaostriżył w stosunku do siebie wymagania komendanta, który oddał Małkowskiego pod Sąd Wojskowy, zgodnie z brzmieniem regulaminu kursu. Sąd wydał wyrok skazujący go na 24-godzinny areszt domowy. Jako rehabilitację nakazał Małkowskiemu przetłumaczenie dzieła pod tytułem „Scouting for Boys” do 10 kwietnia 1910 r.

[H. Bagiński, *Harcerze z czasów walk o niepodległość*]

abstynencja **braterstwo** drużyna ideały **harcerstwo**
harcerka harcerz **Lwów** młodzież naród **ojczyzna**
prawo harcerskie przygoda **przysięga** niepodległość
skauting służba **solidarność** **wspólnota** zastęp

WPIERW OJCZYŻNA, POTEM JA

1910

Pierwsze w Łodzi zebranie w sprawie zarzewiackich Oddziałów Ćwiczebnych odbywa się w domu Jana Kopczyńskiego przy ul. Juliusza 14.

1911

Jesienią powstają pierwsze patrole skautowe w Łodzi, Piotrkowie, Pabianicach, Tomaszowie i Skierniewicach. Pierwszym zarzewiackim komendantem skautów łódzkich zostaje przybyły z Warszawy Konstanty Zachert.

1912

Wiosną odbywa się pierwszy łódzki skautowy kurs instruktorski, bierze w nim udział kilkanaście osób – chłopców i dziewcząt. Na zakończenie, 8 maja 1912 r., w sali prywatnej szkoły przy ul. Ewangelickiej, uczestnicy kursu składają pierwsze w Łodzi przyrzeczenie skautowe. Jeszcze w tym samym roku w Łodzi powstają dwie drużyny skautowe męskie i jedna żeńska. Powstają też zastępy skautowe w Zgierz i Ozorkowie.

Do środowiska łódzkiego docierają numery lwowskiego dwutygodnika „Skaut”. Część nakładu pisma drukowaną (dla łatwiejszego ukrycia) na bibułce skautowi kurierzy przemycają przez granicę zaborów. Egzemplarze „Skauta” trafiają również do Łodzi

Zastęp skautów w Pabianicach, 1912. Od lewej: Zygmunt Wrobel, Stefan Trzask (zastępowy), Edmund Nikodem Maciejewski, Stefan Przybylski, (?) Śliwiński, Stefan Kopias

Pierwszy (konspiracyjny) zastęp skautów w Łęczycy, prowadzony przez Leona Brożkowskiego, 1913

Fot. Henryk Bagiński, U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1909–1914, Warszawa 1935

Zarzewiacki instruktorski kurs skautowy w Łodzi, w marcu 1912 r. Widok lewej ku prawej: 1. Józef Frakowski, 2. Stanisław Szymankiewicz, 3. Henryk Bagiński, 4. Antoni Ostrowski (ps. Biliński oznaczony 1), 5. Konstanty Zachert (oznaczony 2), 6. Teodor Berlach (ps. Tukalakij) i 7. Tadeusz Kaluski.

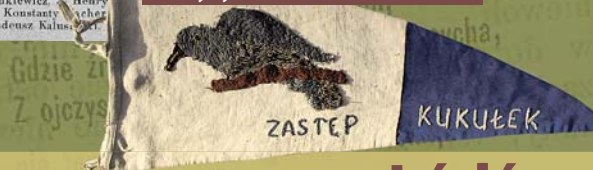

Proporzec zastępu „Kukułek” z I Łódzkiej Drużyny Skautek im. Emilii Plater

Proporzec zastępu „Jaskółek” z I Łódzkiej Drużyny Skautek im. Emilii Plater

Do łódzian trafia – za pośrednictwem studiujących we Lwowie kolegów – opracowana przez Andrzeja Małkowskiego adaptacja podręcznika Roberta Baden-Powella zatytułowana „Skauting jako system wychowania młodzieży”. Inspiruje dziewczęta i chłopców z konspiracyjnej niepodległościowej organizacji „Zarzewie” do pracy według skautowych wzorów. Idea służby Bogu, Ojczyźnie i bliźnim, treści wyszkolenia skautowego i skautowe formy działania bardzo odpowiadają członkom Oddziału Ćwiczebnego, zorganizowanego przez łódzkich zarzewiaków. Służbie Ojczyźnie nadają oni zdecydowaną formę walki o niepodległość i przygotowują się do niej podczas konspiracyjnych spotkań.

dążenie fundamenty konspiracja Łódź
niepodległość patriotyzm Polska
samokształcenie skauting solidarność
zaranie współpraca zaborcy zarzewie

1914

1 sierpnia Niemcy wypowiadają wojnę Rosji. Dla łódzkich skautów nadchodzi czas walki – sprawdzian zdobytych podczas ćwiczeń umiejętności.

W październiku wkraczają do Łodzi oddziały strzeleckie. 28 października opuszczają miasto, a wraz z nimi wyrusza w kierunku Częstochowy pluton skautów pod dowództwem Jerzego Szletyńskiego.

1915

Łódzkie skautki odbywają szkolenia sanitarne i opiekują się rodzinami legionistów, przygotowują wyprawki dla chłopców odchodzących do wojska. Do Legionów Polskich wyruszają następne grupy – w sumie z Łodzi i okolic odchodzi do Legionów przeszło 300 skautów. Skauci należą do najdzielniejszych i najlepiej wyszkolonych żołnierzy. Walczą ofiarnie i ponoszą znaczne straty. W maju w walkach pod Konarami ginie komendant łódzkich skautów Jerzy Szletyński.

DLA CIEBIE, POLSKO, I DLA TWOJEJ CHWAŁY

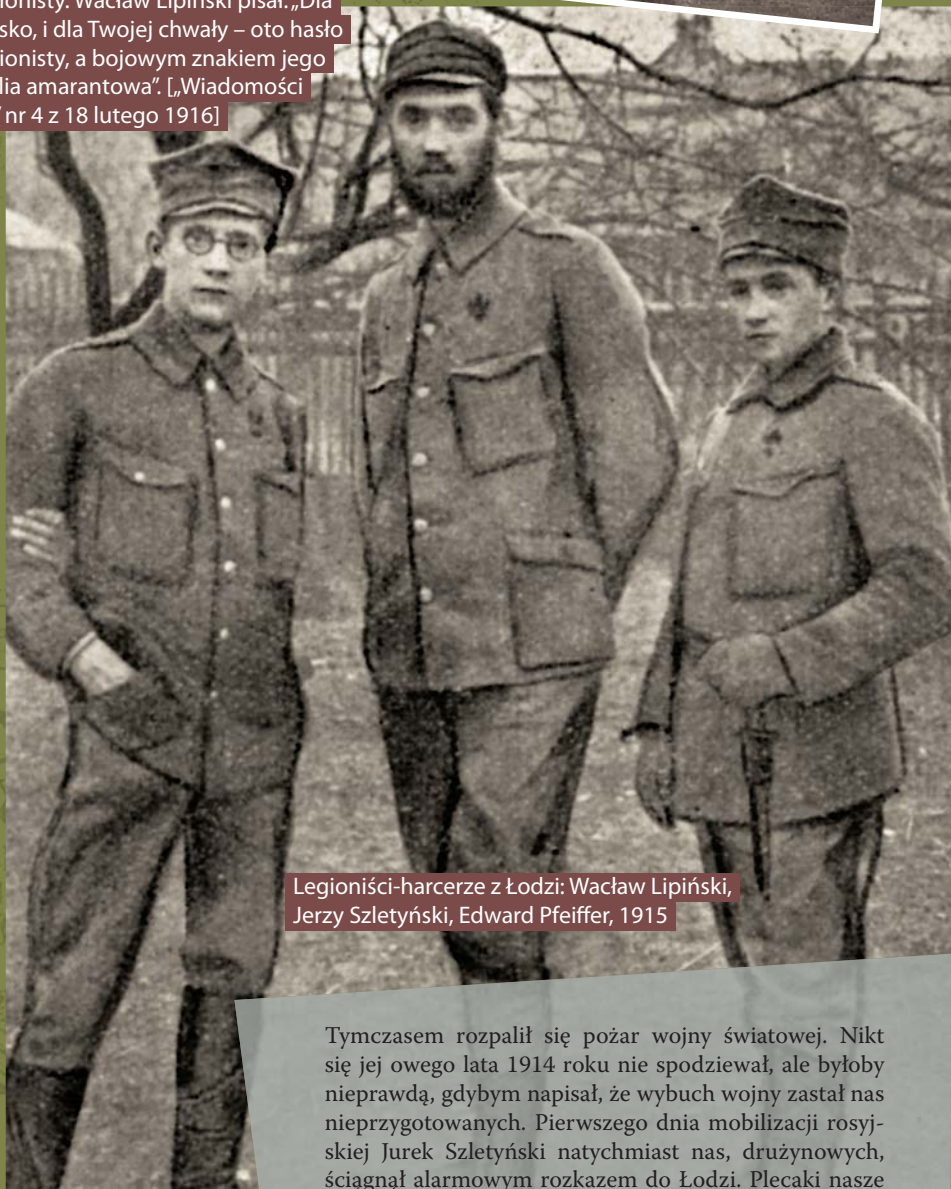
Wykonana z aksamitu lilijka z munduru skauta-legionisty. Wacław Lipiński pisał: „Dla Ciebie, Polsko, i dla Twojej chwały – oto hasło skauta-legionisty, a bojowym znakiem jego skromna lilia amarantowa”. [„Wiadomości Skautowe” nr 4 z 18 lutego 1916]

Na linii frontu nad Styrem, 1915. Stoją od lewej: Stanisław Wolski, Stefan Siewicz, Wacław Lipiński

Wykonana z aksamitu lilijka z munduru

skauta-legionisty. Wacław Lipiński pisał: „Dla Ciebie, Polsko, i dla Twojej chwały – oto hasło skauta-legionisty, a bojowym znakiem jego skromna lilia amarantowa”. [„Wiadomości Skautowe” nr 4 z 18 lutego 1916]

Legioniści-harcerze z Łodzi: Wacław Lipiński, Jerzy Szletyński, Edward Pfeiffer, 1915

Tymczasem rozpalili się pożar wojny światowej. Nikt się jej owego lata 1914 roku nie spodziewał, ale byłoby nieprawdą, gdybym napisał, że wybuch wojny zastał nas nieprzygotowanych. Pierwszego dnia mobilizacji rosyjskiej Jurek Szletyński natychmiast nas, drużynowych, ściągnął alarmowym rozkazem do Łodzi. Plecaki nasze i cały rynsztunek „bojowy” był od dawna na wszelki wypadek spakowany – ale w pierwszych dniach sierpnia okazał się jeszcze niepotrzebny. (...) Brakowało nam jednak ciągle konkretnych, dokładnych wiadomości. Wkrótce (...) postanowiliśmy wysłać wywiad: w stronę Krakowa i w stronę zbombardowanego przez Niemców Kalisza. Pierwszy wrócił z Kalisza, jako że to bliżej, Tosiek Berlach i przyniósł wiadomości złe. Rychło jednak powetowane one zostały wiadomościami z Krakowa, dokąd wysłany został Władek Łęcki Grabowski. (...) Od tej chwili czekaliśmy już tylko na wkroczenie strzelców.

[Wacław Lipiński, *Łódź w moich wspomnieniach*, w: *Dla Polski. Łódź w Legionach*, Łódź 1931]

braterstwo ideały Legiony Polskie lilijka
nadzieja **naród** niepodległość odwaga
ojczyzna oręż patriotyzm Polska
Piłsudski skauting **solidarność**
służba walka wojna wolność wspólnota
wyzwolenie zaborcy zwycięstwo

POD ZNAKIEM LILIJKI I KRZYŻA

„Wiadomości Skautowe”, dwutygodnik Polskiej Organizacji Skautowej, wydawany od stycznia 1916

POD ZNAKIEM JEDNOŚCI

1915

W styczniu w Piotrkowie powstaje Polska Organizacja Skautowa, w czerwcu do POS przyłącza się środowisko łódzkie. Utworzony zostaje VI okręg POS (żeński), którym kieruje Maria Wocalewska i VII okręg POS (męski) pod kierownictwem Tadeusza Kalusińskiego. W tym czasie powstaje m.in. drużyna skautowa im. ks. Józefa Poniatowskiego w Sieradzu, organizują się drużyny w Radomsku.

1916

W sierpniu łódzki scouting, zorganizowany w niepodległościowej Polskiej Organizacji Skautowej, zostaje zalegalizowany pod nazwą „Skaut Polski”. Z początkiem października funkcję komendanta okręgu męskiego obejmuje Stefan Szletyński.

W listopadzie cztery organizacje działające w zaborze rosyjskim: warszawski Związek Harcerstwa Polskiego, Polska Organizacja Skautowa, Związek Skautek Polskich i Junactwo tworzą wspólnie organizację pod nazwą Związek Harcerstwa Polskiego.

1917

Dawne okręgi łódzkie POS mają teraz numery VIa – męski i VIb – żeński. Drużynowi okręgów łódzkich otrzymują mianowania z komendy Związku Harcerstwa Polskiego w Warszawie.

W odpowiedzi na list M. Ranta, z dnia 21 b.m., spiesznie zakomunikować, że nasza organizacja skautowa jeszcze dotąd nie jest zalegalizowana. Pomimo tego pragniemy już kilkadziesiąt oddziałów i nie spotykamy się z najmniejszymi trudnościami. Uważa nawet niektóre oddziały, że nie są one, ani jeden nie jest zalegalizowany. Z tego powodu nie możemy ich przyjąć do Komendy Okręgowej, podając im, że nie spotka. Jutro składamy do Komendy Okręgowej podanie o wydanie koncesji na wydanie skautowego organu naszego powiatu. Zatem, jeżeli koncesja zostanie wydana, legalizacja naszego powiatu nie będzie już kwestią. Sprawy umiędziarstwa polecił salwować komandant. W tym miesiącu wybieram się do Radomska, prawdopodobnie będę jeszcze w tym miesiącu nie odwołam skorzystał z takiego zaproszenia.

W dniu 14 października b. r. przez Komisję skautową, wyłonioną przez cztery istniejące organizacje skautowe w Królestwie, została wydana oświadczenie o skautingu i skautkach polskich, wzywająca do zjednoczenia się młodzieży skautów w jedną organizację. Odezwa została ogłoszona na okazję postanowienia zwołania zjazdu skautów w Królestwie do Warszawy, na dzień 1 i 2 listopada b. r. Kłótnie nie zdają sobie sprawy z tego, jak silnie na rozwój ruchu skautowego wpływa, jak wzmacnia ona działalność władz powiatowych, jak pogłębia ideę skautingu i jak z pomocą ruchu skautowemu w spełnianiu zadań społeczno-narodowych. Jedność w każdej pracy, a w skautowej szczególności, jest warunkiem niezbędnym i gwarantem pomyślnych rezultatów pracy. Obecnie obecnego rozczłonkowania organizacji skautowej, zdawczy się mogło, że w skautingu polskiego panują jakieś rozczłonki. Będą to jednak pozorne obawy, dawne władze skautowe tak bezkarnie parę lat można sobie wythumaczyć jedynie chęcią utrzymania przez młodzież zupełnej zgody w pracy skautowej. Młodzież skautowa nawet ta, która brała udział w rozłamach warszawskich, jest wolna od zarzutu wylamywania się z pod karności organizacyjnej, ponieważ w postępowaniu wykazała posłuszeństwo swym władzom, posunęła do ostatnich granic; wykazała więcej niż cierpliwość i karność. Na tej podstawie nasz III Zjazd poparł moralnie akt zniechęcenia b. N. K. S., podpisany przez obywateli większości drużynowych warszawskich. Wypadki to smutne, tembardziej smutne, że miały miejsce w pracy skautowej. Nie mniej jednak należy o nich pamiętać, abyśmy dokładnie zdawali sobie sprawę z zadań zjazdu w dniu 1 i 2 listopada. Pięknie i godnie zupełnego poparcia są postulatami jednolitości! Nie wolno jednak zasłaniać się bez zastanowienia samym tylko hasłem zgody, jeśli chodzi nam o trwałość jednolitości. Po za tym hasłem musi być jeszcze treść wyrażająca się w całym szeregu pozytywnych i zgodnych punktów osadziła żadnych ideałów społeczno-organizacyjnych.

Skautki z Szadku, 1915

Zbiórka zastępu skautek ze Zgierza, z krzyżem harcerskim zastępowa Aleksandra Hentel, 1916

Dziś już nasz okręg, siódmy, liczy przeszło 250 ludzi, z czego około 180 przypada na samą Łódź. Początkowo dawał się odczuć brak plutonowych i zastępowych, co już dziś w znacznym stopniu jest usunięte.

Okręg nasz wziął na siebie obowiązek przynoszenia i roznoszenia listów z Legionów; śmiało i czynnie występuje we wszystkich uroczystościach narodowych; zajął się zorganizowaniem zastępów w Ozorkowie, Łęczycy i Leśmierzu; (...) okręg zorganizował „samopomoc skautową”, której hasłem: „Harcerz jest bratem każdego harcerza”.

(...) Skauci w Łodzi znajdują coraz większe poparcie ze strony starszego społeczeństwa i coraz więcej oddziaływają na otoczenie.

[„Wiadomości Skautowe” nr 6 z 15 marca 1916]

Komenda Polskiej Organizacji Skautowej i jej współpracownicy, Radom 1915. Na fotografii m.in.: Jan Sikorski, komendant POS (1), Andrzej Sienkiewicz, działacz zarzewiacki ze Lwowa (2), Tadeusz Kalusiński (3) i Edward Pfeiffer (4), skauci z Łodzi

działanie legionieści lilijka naród
niepodległość patriotyzm siatka
skauting solidarność walka
wolność wspólnota zaborcy

JEDNOŚCIĄ SILNI

Maria Wocalewska, współtwórczyni harcerstwa łódzkiego, od 1918 r. Naczelną Inspektorką Harcerską w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

1918

Stefan Szletyński (siedzi w środku) wśród uczestników kursu w Staszowie, 1918

Kadra kursu w Staszowie, wśród innych instruktorów łódzianie: Maria Wocalewska (1), Jadwiga Wocalewska (2), Antoni Olbromski (3). W gronie instruktorskim znaleźli się także m.in. dwaj wybitni współtwórcy harcerstwa: Tadeusz Strumiłło (4) i Ignacy Kozielski (5)

Ćwiczenia z samarytanki i terenoznawstwa łódzkich skautek, 1918

11 listopada zostałem powiadomiony, że tego dnia wieczorem (...) rozpocznie się rozbrajanie Niemców w Pabianicach przez członków zakonspirowanych organizacji wojskowych oraz że potrzebna będzie pomoc harcerzy. W związku z tym zarządziłem zwołanie Rady Drużynowych i Przybocznych. Po omówieniu sytuacji i zgodzie wszystkich obecnych – wydałem rozkaz zbiórki Oddziału Harcerskiego „0” (...). Stawili się prawie wszyscy. Było nas ponad czterdziestu chłopaków. Mieliliśmy do dyspozycji jeden pistolet, kilka żelaznych prętów, w ręku laski drewniane. (...) Niemcy, zdezorientowani i zdenerwowani, oddawali broń, nie zawsze bez oporu. Zaskoczenie było ogromne, tego się po nas nie spodziewali.

[Nikodem E. Maciejewski, *Rozbrajanie Niemców w 1918 r. przez młodzież harcerską i szkolną w Pabianicach*, „Biuletyn Rady Łódzkiej FSZMP” nr 1, czerwiec 1979]

Już od wiosny trwają przygotowania do połączenia ruchu skautowego na wszystkich polskich ziemiach w jedną organizację.

W lipcu odbywa się w Staszowie pierwszy kurs dla instruktorów harcerskich z trzech zaborów. Uczestniczy w nim 31 łódzian, a pięcioro łódzkich instruktorów należy do grona prowadzących szkolenie.

1–2 listopada w Lublinie ma miejsce zjazd połączeniowy organizacji harcerskich – powstaje ogólnopolski Związek Harcerstwa Polskiego.

Na początku listopada przy Naczelnym Inspektoracie Harcerskim w Warszawie powstaje Wydział Wojskowy, który mianuje w okręgach ZHP komisarzy mobilizacyjnych. W Łodzi komisarzem zostaje Antoni Olbromski, który pełni również funkcję łódzkiego komendanta Pogotowia Młodzieży, organizowanego w celu rozbrajania Niemców opuszczających Łódź.

11 listopada harcerze w Łodzi oraz okolicznych miejscowościach rozbrajają pojedynczych żołnierzy niemieckich i niewielkie oddziały. W zajętych placówkach członkowie Pogotowia Młodzieży pilnują porządku i strzegą odebranego Niemcom mienia.

22 listopada łódzka kompania harcerzy (licząca 96 ludzi) wyrusza do Batalionu Harcerskiego w Warszawie.

harcerka harcerstwo harcerz
hufiec kształcenie naród
niepodległość okręg państwo
Polska połączenie organizacji
przygotowanie **solidarność** struktury
tożsamość zjazd **zjednoczenie**
Związek Harcerstwa Polskiego

STAJEMY NA ZEW OJCZYZNY

1920

Wobec sytuacji na froncie walk z bolszewikami w lipcu Naczelnictwo ZHP zgłasza do służby w Armii Ochotniczej całą organizację. Harcerze okręgu łódzkiego, mający powyżej 17 lat, zgłaszają się do wojska. 16 lipca wyrusza z Łodzi do Warszawy kompania harcerska licząca 350 ochotników.

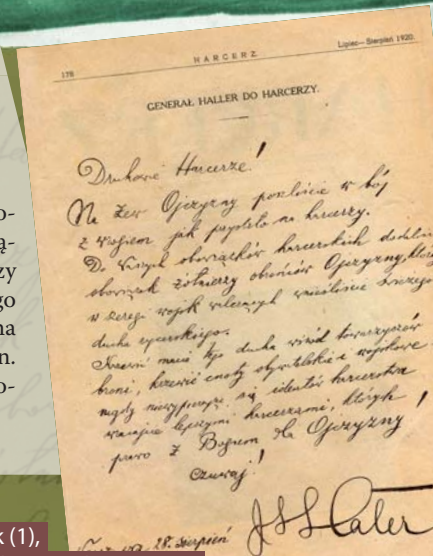
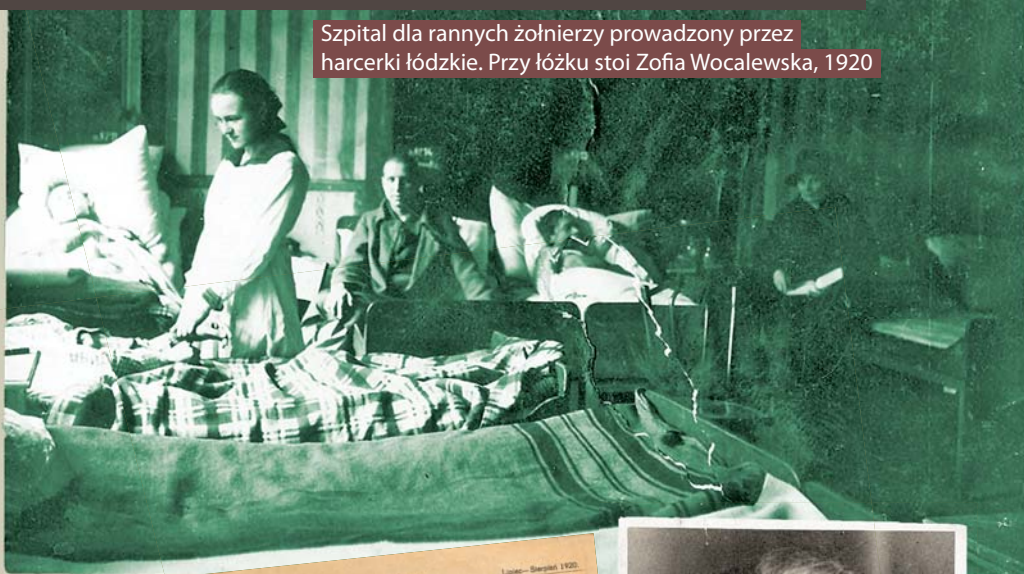
Wiele starszych harcerek podejmuje służbę sanitariuszek we frontowych lazaretach. Inne dziewczęta i młodzi chłopcy pomagają w miejscowych szpitalach, pracują w kantynach i kancelariach wojskowych. Z inicjatywy harcerki-sanitariuszki Elżbiety Majeranowskiej, która przywiozła z frontu grupę rannych żołnierzy, powstaje w Łodzi niewielki szpital prowadzony przez harcerki. Szpital funkcjonuje od 26 lipca 1920 r. do

15 stycznia 1921 r.

1921

Łódzkie harcerki i harcerze wspierają walkę o polskość Śląska. Prowadzą kwesty na pomoc Ślązakom podczas Dnia dla Górnego Śląska zorganizowanego w Łodzi 21 lutego. Grono harcerek i harcerzy z Łodzi już od 1920 r. działa w ramach Inspektoratu Harcerskiego Górnego Śląska i grup plebiscytowych. Wraz z przybywającą na Śląsk młodzieżą harcerską ściągnęli tu łódzcy instruktorzy, m.in. Antoni Olbromski, Anna Gontarska, Władysława Keniżanka, Włodzisława Nakielska.

Szpital dla rannych żołnierzy prowadzony przez harcerki łódzkie. Przy łóżku stoi Zofia Wocalewska, 1920

Zofia Wocalewska, kierowniczka harcerskiego szpitala w Łodzi

Harcerska grupa plebiscytowa na Górnym Śląsku: Jan Wawrzyniak (1), Miłosz Sołtys (2), Marian Kukła (3), Anna Gontarska z Łodzi (4), Jadwiga Sołtysowa (5), Władysława Keniżanka (6), Antoni Olbromski (7) – oboje z Łodzi, Czarny Las 1920

Górny Śląsk, zajęcia z miejscową ludnością – harcerze uczą udzielania pierwszej pomocy, 1921

Powiadają, że ciekawość to pierwszy stopień do piekła – lecz mnie zaprowadziła do szpitala! Nie bójcie się, nic mi nie połamano... gdyż był to szpital prowadzony przez harcerki. Szpital... czytaj: raj na ziemi! Kotlety z kurcząt! Opieka anielska! Kakao z pianką! Uf! Jednym słowem – w dziki zachwyt wpadłem, gdy tam dostałem. Wyobraźcie sobie miłuchno urządzone szpitalne schronisko ozdrowieńczo-życiodajne na 30 łóżek wyłącznie dla harcerzy-żołnierzyków. Zamiast felczerów – harcerki. W kancelarii zamiast żołnierzy – harcerki. W spiżarni – zapasiki (a! aż w sercu kole...) – i druhniny. W kuchni – rondelki i druhniny. (...) Szpital znajduje się pod opieką wojewodziny (harcerek), ku której obfite uczucia wdzięczności spływają jednogłośnie hymnem. Atmosfera w szpitaliku harcerska, braterska.

[„Harcierz” nr 35 z 30 września 1920]

bohater bolszewicy germanizacja harcerki
 harcerze Państwo Polskie Piłsudski
 plebiscyt polskość przyjaźń służba
 solidarność szpital tożsamość
 wierność wojna zwycięstwo

JUŻ W NIEPODLEGŁEJ

1920

Powstają podstawy organizacji ZHP. Kształtują się obszary poszczególnych okręgów.

Harcerstwo poszukuje nowego programu działania, nowych pól służby – w niepodległej Ojczyźnie. Odbывают się zjazdy instruktorskie oraz zloty drużyn i hufców. Organizowane są odczyty, kursy, akcje społeczne, mające na celu pokazanie społeczeństwu siły i możliwości harcerskiego działania.

1923

Harcerstwo Łodzi i okolicznych miejscowości aktywnie uczestniczy w ogłoszonym w czerwcu Tygodniu Harcerskim, wypełnionym defiladami, pokazami, kwestami, amatorskimi koncertami i przedstawieniami teatralnymi, zawodami sportowymi i wystawami harcerskimi.

Uroczystość poświęcenia sztandaru Hufca ZHP w Łęczycy. Przemawia generał Józef Haller, przewodniczący ZHP, 1922

Zlot Łódzkiej Chorągwi Męskiej pod Pabianicami, 1925

Zlot Łódzkiej Chorągwi Żeńskiej pod Tomaszowem Mazowieckim, 1926. Zajęcia z sygnalizacji prowadzą wojskowi instruktorzy

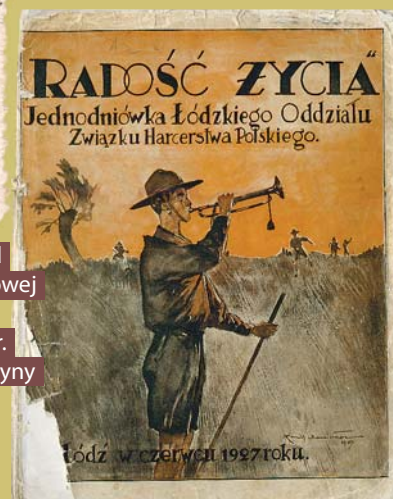
WIELKA LOTERJA FANTAZJA

na rzecz harcerstwa polskiego.

Główne wygrane: sypialnia (pełne urządzenie), worek maki, cukru, wieprz i wiele in.
Bilety do nabycia w sklepach.

Znaczki wydane przez Zarząd Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej im. Jaśka Woczałewskiego (tragicznie zmarłego w 1917 r. drużynowego I Łódzkiej Drużyny im. Tadeusza Kościuszki)

Trąbka zagrała pobudkę i hufce zaczęły przygotowywać się do marszu. Powoli zaczęły się ściągać drużyny łódzkie. Między nimi drużyna kolarzy na rowerach i drużyna strzelecka z karabinami. Na czoło wysunął się hufiec tomaszowski, za nimi Łask, a my za Łaskiem itd. Ruszyliśmy przy odgłosie trąb i bębnow ulicą Przejazd, następnie Piotrkowską. Na Piotrkowskiej dołączyła się do nas orkiestra policyjna. W katedrze zastaliśmy już hufce harcerek ze sztandarem, a także świeżo ufundowany sztandar hufców łódzkich. Po wejściu do katedry ksiądz biskup Tymieniecki miał krótką przemowę i dokonał poświęcenia sztandaru. Ojcem chrzestnym został druha Antoni Kamiński, minister spraw wewnętrznych. Po tej ceremonii odśpiewaliśmy „Rotę”. Po nabożeństwie cała chorągiew wyszła z katedry i przy zbiegu ulic Piotrkowskiej i Pustej nastąpiła defilada (...). Po defiladzie cała chorągiew udała się do parku 3 Maja w towarzystwie hufca żeńskiego i przedstawicieli warstw społecznych. Tutaj (...) nastąpił raport złożony przez druha Rembowskiego, komendanta zlotu, druhowi Janickowi, komendantowi Chorągwi Łódzkiej i księdzu Mauersbergerowi, kapelanowi ZHP, przybyłemu specjalnie na tę uroczystość do Łodzi. Obecnych na zlocie było 1300 harcerzy i 300 harcerek.

[Kronika 3 Pabianickiej Drużyny Harcerzy o I Zlocie Łódzkiej Chorągwi Męskiej w 1922]

Publikacja Zarządu Oddziału Łódzkiego Związku Harcerstwa Polskiego

kształtowanie odbudowywanie
niepodległość praca nad sobą
poszukiwanie celów samokształcenie
solidarność współdziałanie

W ZABAWIE I SŁUŻBIE

Popisy gimnastyczne harcerzy „Żółtej Trójki” – Drużyny Harcerzy im. ks. Józefa Poniatowskiego z Wielunia, 1933

Kurs obrony przeciwgazowej zorganizowany przez Komendę Łódzkiej Chorągwi Harcerzy, kwiecień 1934

Bazar gwiazdkowy Chorągwi Łódzkiej, 1931

Uroczyste zebranie Rady Nadzorczej i pracowników Spółdzielni Harcerskiej „Czuj-Czyn”, 1936

Uroczystość rozpoczęcia roku harcerskiego hufców łódzkich, 1935. Od lewej: Wiktor Nowakowski, działacz harcerski, starosta łaski, Maria Wocalewska z siostrzeńcem Stasiem Szlętyńskim, płk Marian Bolesławicz, wiceprzewodniczący Zarządu Okręgu Łódzkiego ZHP

W trudnych latach trzydziestych grono młodych łódzkich harcerzy z przyjaciółmi harcerstwa postanowiło zorganizować spółdzielnię harcerską. Pomysł okazał się słuszny i godny realizacji. (...) Przedsiębiorczość harcerzy z 9 ŁDH im. H. Dąbrowskiego i pomoc światłych przyjaciół zaowocowała powołaniem do życia pierwszej w Polsce młodzieżowej spółdzielni harcerskiej. Ileż to było rozważań, jak nazwać tę spółdzielnię. Wreszcie po rozpatrzeniu wielu pomysłów grono założycieli uznało, że najodpowiedniejsza będzie nazwa „Czuj-Czyn”. (...) Rozpoczęła się intensywna praca organizatorska. Werbowano nowych członków. Do spółdzielni przystępowała młodzież harcerska, drużyny, hufce i Komenda Chorągwi Łódzkiej. Wybrano Radę Nadzorczą, której przewodniczył dr A. Grabowski. Kierownikiem spółdzielni został Kazimierz Śliwiński z 9 ŁDH.

[Dominik Patora, Wychowanie gospodarcze, mps]

1933

W Łodzi powstaje Spółdzielnia Harcerska „Czuj-Czyn”.

W dniach powszechnego strajku włókniarzy harcerki łódzkie prowadzą świetlicę i wydają obiady dla dzieci z najuboższych rodzin robotniczych.

1936

Rozpoczyna się budowa stancji harcerskiej w Grotnikach.

Drużyna żeńska Harcerskiego Klubu Sportowego zdobywa mistrzostwo Polski w siatkówce.

1938

Łódzka Chorągiew Harcerzy organizuje mistrzostwa drużyn harcerskich w piłce nożnej.

Sala biblioteki harcerskiej w lokalu przy ul. Ewangelickiej 9 w Łodzi

Życia harcerzy przedmieścia Bałuty.

aktywność nauka państwo

protektorat przygoda rozwój

solidarność sprawność

gospodarowanie tworzenie wspólnota

wzrastanie zdrowie

ZUCH JEST PRZYJACIELEM WSZYSTKIEGO, CO ŻYJE

1933

Pocztówki z serii ilustrującej poszczególne punkty prawa zucha, wydane nakładem Koła Przyjaciół Harcerstwa przy Hufcach Łódzkich w latach trzydziestych ubiegłego wieku

Powstaje pierwsza w Łodzi gromada zuchowa, działająca według metodyki opracowanej przez Aleksandra Kamińskiego. Jest to gromada „Korników Polnych” zorganizowana przy XIII Łódzkiej Drużynie Harcerzy. Jej wodzem jest Zdzisław Fangrat. Wkrótce – w ramach „Ofensywy zuchowej” – powstają kolejne gromady, zarówno w Chorągwi Harcerzy, jak i Chorągwi Harcerek. Wśród nich są gromady koedukacyjne. Dla usprawnienia pracy harcerki tworzą specjalny hufiec zuchowy dla gromad z terenu Łodzi. Gromady zuchowe zakładane są także w innych miejscowościach chorągwi.

Kolonia w Białobrzegach gromady zuchowej przy 42. Łódzkiej Drużynie Harcerzy, lipiec 1938

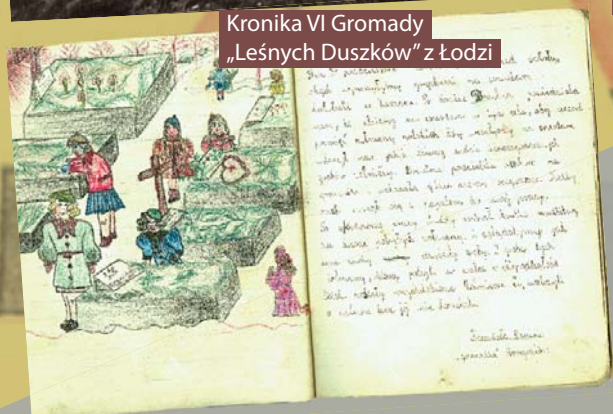

Gromada zuchowa przy 42 ŁDH, po przedstawieniu „W zaczarowanym lesie”, wystawionym w Dniu Patrona Drużyny – św. Jana Bosko, 5 lutego 1939

Helena Janaszczykowa, hufcowa zuchów w Łodzi, prowadzi defiladę zuchową w parku 3 Maja. Święto Zuchów, maj 1937

Kronika VI Gromady „Leśnych Duszków” z Łodzi

9 maja 1937 r. W święcie brały udział tylko zuchy umundurowane. Toteż z naszej gromady wystąpiło tylko 15 zuchów. Gromada wyglądała ładnie. Przed południem wzięła udział w defiladzie, zaś po południu w występie w parku 3 Maja. Mimo że w chwili zbiórki, która miała się odbyć o godz. 3, przeciągnęła burza z ulewnym deszczem, zuchy się nie przestraszyły, ponieważ wszystkie stały się. Występy wszystkich gromad wyglądały wspaniale, toteż były oklaskiwane przez zebraną publiczność. Zuchy dzięki uroczystościom Święta Zuchowego wyrobiły w sobie poczucie, że należą do pięknej organizacji, którą dużo osób się interesuje i utwierdziły się w poczuciu dumy, że są jej członkami.

[Kronika VI Gromady „Leśnych Duszków” z Łodzi]

dzieci gromada
Kamiński piosenki i pąsy pomoc
przyjaźń radość słoneczko
solidarność sprawności wilczek
zabawa zawody zuchy

PRZYGODA I WYCZYN

1931

Harcerze „Żółtej Trójki” z Wielunia z harcerkami z Wieluńskiej Drużyny im. Emilii Plater, 1933

Kilkudziesięcioosobowa grupa harcerek i harcerzy łódzkich uczestniczy w Zlocie Skautów Słowiańskich w Pradze.

1933

W czerwcu odbywa się w Osinach III Zlot Łódzkiej Chorągwi Harcerzy. W lipcu rozpoczyna się IV Jamboree w Gödöllő, uczestniczy w nim liczna grupa Polaków (1126 osób), w tym 70 harcerzy z Łodzi. Komendantem reprezentacji polskiej jest Antoni Olbromski.

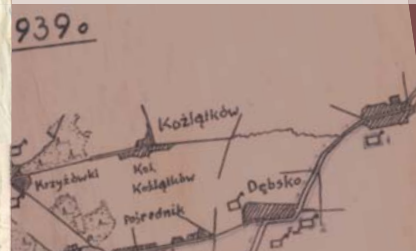
W sierpniu do Polski przybywa z krótką wizytą Naczelny Skaut Świata. W Gdyni witają go harcerki z IV Łódzkiej Drużyny im. Marii Konopnickiej.

1937

Harcerze z Chorągwi Łódzkiej licznie uczestniczą w V Jamboree w Vogelenzang w Holandii.

Baden-Powell ogląda sztandar IV ŁDH im. Marii Konopnickiej, Gdynia 1933

Obóz 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy im. R. Traugutta, lata trzydzieste XX w.

Przed wyjazdem na IV Jamboree w Gödöllő na Węgrzech

Łódzcy harcerze wśród skautów, V Jamboree w Vogelenzang (Holandia), 1937

III Zlot Łódzkiej Chorągwi Harcerzy w Osinach jest przygotowywany z dużym rozmachem. Stanowi dla łódzkich harcerzy najważniejsze wydarzenie (w obfitującym w ciekawe imprezy) roku pracy harcerskiej. Uczestniczy w nim niemal 1000 osób, odwiedzają zlot liczni goście. Zlot w Osinach jest okazją do zaprezentowania się silnych, pięknie umundurowanych i wyszkolonych drużyn. Propaguje go efektywnie zaprojektowany plakat, a Komenda Łódzkiej Chorągwi Harcerzy nie szczędi sił na jego przygotowanie.

biwak braterstwo drużyna
harcerze jamboree jedność
namiot obozowanie przygoda
przyjaźń skauci **solidarność**
wędrownia wyprawa zastęp

RADOŚĆ JUBILEUSZU

1935

Dla uczczenia 25. rocznicy powstania harcerstwa w dniach 10–25 lipca na terenie rezydencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Spale odbywa się Jubileuszowy Złot Harcerstwa Polskiego. Symbolem złotu jest żubr – taki, jak na pomniku stojącym przed spalskim pałacem prezydenckim. W złocie bierze udział ponad 24 tys. uczestników – harcerek, harcerzy i skautów. Rozłokowano ich na terenie około 11 km². Poprowadzono tam instalację wodną z wieżą ciśnieniową, instalację elektryczną, zbudowano mosty i kładki na Pilicy, postawiono pawilony i drewniane budynki magazynowe. Wiele z tych prac wykonali członkowie Harcerskich Drużyn Robotniczych, pomocy udzieliło też wojsko. W dzielnicy handlowej złotu funkcjonuje poczta i ekspozytura PKO, w kioskach oferuje się złotowe upominki, książki, prasę i słodycze. W hali mieszczącej ponad 2 tys. osób znalazły siedzibę teatr i kino, a na stadionie odbywają się ogniska i pokazy. Złotowy przewodnik doradza gościom, aby koniecznie odwiedzili wystawę „Harcerstwo w ćwierćwieczu swego rozwoju”, obóz harcerek i harcerzy z czasów walk o niepodległość, obozy delegacji zagranicznych i kolonię zuchową w Teofilowie. Gospodarzami złotu – z racji położenia Spawy – są harcerze i harcerki chorągwi łódzkiej.

Jubileuszowy Złot Harcerstwa Polskiego w Spale, 1935.

W mundurze instruktorskim pierwszy z lewej komendant złotu Antoni Olbromski (Naczelnik Harcerzy, wcześniej komendant Łódzkiej Chorągwi Męskiej), obok niego Michał Grażyński (wojewoda śląski i przewodniczący ZHP)

Jedna z popularnych na spalskim złocie kart pocztowych prezentujących specjalności poszczególnych chorągwi harcerek

XV Łódzka Drużyna Harcerek im. Królowej Jadwigi podczas posiłku na Jubileuszowym Złocie Harcerstwa Polskiego w Spale, 1935

Książeczka harcerska Władysława Baka z 3 ŁD H z potwierdzeniem udziału w Jubileuszowym Złocie Harcerstwa Polskiego w Spale

Złot w Spale był wielkim świętem ZHP z racji XXV-lecia istnienia i pracy. (...) Rozumiejąc, jakie korzyści dla rozwoju pracy w drużynach da udział w Złocie, Komenda postanowiła na Złot wysłać możliwie dużą liczbę harcerek i dać możliwość wszystkim środowiskom wysłania tam choć po kilku przedstawicieli. W rezultacie na Złot chorągiew wysłała 1154 harcerek, którzy zorganizowani zostali w 6 hufców złotych w 37 obozach. Komendantem wyprawy był hm. Stefan Kępczyński, kwatermistrzem działacz J. Mazur, oboźnym hm. Z. Kłys, komendantem trasy wycieczek grupy opoczyńskiej hm. M. Łętowski. Poza ogólnymi przygotowaniem do Złotu Komenda Chorągwi miała powierzone dwie dodatkowe prace: zorganizowanie i prowadzenie kwatermistrzostwa VI podobozu i opracowanie szczegółowe tras dwudniowych wycieczek grupy opoczyńskiej dla całego Złotu i obsadzenie tras tych wycieczek na cały okres wycieczek, to jest 7 dni. (...)

Komendantką obozu złotowego Chorągwi Łódzkiej była drużna hm. Emma Pietrzakowa. W Złocie wzięły udział z terenu Chorągwi Łódzkiej 32 drużyny w liczbie 650 harcerek. Drużyny złotowe miały swój własny program. Chorągiew prowadziła izbę chorych, traktując tę pracę jako służbę dla całości Złotu. Izba Chorych im. Zofii Wocławskiej była czynna od 8 do 26 lipca i mieściła się w 3 hangarach. (...) Działalność Izby Chorych na Złocie polegała na: 1. roszkaniu patroli sanitarnych na wszystkie ważniejsze imprezy złotowe (pokazy, defilady, ogniska itp.), 2. udzielaniu pomocy doraźnej, 3. leczeniu obłożnie chorych.

[Sprawozdanie Zarządu Okręgu Łódzkiego Związku Harcerstwa Polskiego za 1935 i 1936 rok, Łódź 1937]

braterstwo drużyna gra
harce jubileusz obóz
przygoda przyjaźń
solidarność Spawa
sukces współpraca złot

PRZED BURZĄ

1939

Trwają specjalistyczne kursy dla harcerek: samarytańskie, obrony przeciwgazowej i przeciwlotniczej, terenoznawcze, gospodarcze i opieki nad dzieckiem. Harcerki i harcerze uczęszczają także na szkolenia prowadzone przez Polski Czerwony Krzyż i Ligę Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej. W czasie wakacji odbywa się 13 obozów służby harcerek Chorągwi Łódzkiej, zlokalizowanych w pobliżu granicy niemieckiej, głównie w pow. wieluńskim. Zadaniem uczestniczek tych obozów jest umacnianie patriotycznego nastawienia mieszkańców i chęci obrony ojczyzny, pomoc w pracach polowych, opieka nad dziećmi. Obozy te, jak oceniały instruktorki, nie tylko spełniły swe zadania wobec ludności, ale przyczyniły się do zespolenia grona starszych harcerek i instruktorek chorągwi.

Zbiórka na Fundusz Obrony Narodowej podczas bazaru 42 Łódzkiej Drużyny Harcerzy im. św. Jana Bosko, kwiecień 1939

Obóz 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy im. Romualda Traugutta w Teofilowie k. Spały, 1939

Obóz służby harcerek z Piotrkowa Trybunalskiego, lipiec 1939

Obóz służby łódzkich harcerek w okolicach Praszki prowadzony przez Irenę Gembalską, 1939

W lipcu 1939 r. brałam udział, w ramach Pogotowia Harcerek, w obozie służby w Perzynch nad Jeziorem Zbąszyńskim na pograniczu polsko-niemieckim. Miałymy tutaj trzy zasadnicze zadania: zajęcia z dziećmi, szerzenie opieki sanitarnej i organizowanie imprez kulturalnych. Prowadziłyśmy dzieci-niec, uczyłyśmy higieny, różnych zabaw i piosenek. Odwiedzaliśmy chorych w domach, robiąc okłady, dezynfekując rany i opatrując skaleczenia. Urządzałyśmy też wieczornice, ogniska i pogadanki dla młodzieży. Najbardziej uroczyste było ognisko w dniu 15 lipca, tematycznie związane z rocznicą bitwy pod Grunwaldem. Miało szczególny wydźwięk, bo było zorganizowane tuż pod boki Niemców. Nasz obóz „Strażnica” wizytowany był przez komendantkę Pogotowia Harcerek harcistrzynię Józefinę Łapińską.

[Janina Mrozińska, list do Ireny Lepalczyk z kwietnia 2002, rkps]

czuwaj granica gotowość obozy
obrona patriotyzm Pogotowie Harcerek
Pogotowie Harcerzy przygotowania
służba solidarność szkolenia
wojna współpraca zagrożenie

KONSPIRACJA

1939

Już w sierpniu w ramach utworzonego w ZHP Pogotowia Harcerek i Pogotowia Harcerzy młodzież z Łodzi i okolicznych miejscowości pełni funkcje łączników, obserwatorów i zwiadowców. Całe drużyny uczestniczą w kopaniu rowów przeciwlotniczych. W okresie kampanii wrześniowej harcerki dostarczają żywność uchodźcom, opiekują się dziećmi w placówkach dla wysiedleńców i rannymi w szpitalach. 4 września, podczas pełnienia służby na Dworcu Łódź-Widzew ginie, rozerwany szrapnelem, harcerz 11 ŁDH Janek Kamiński. Wśród harcerek również są zabite i ranne.

27 października Związek Harcerstwa Polskiego przechodzi do konspiracji i wkrótce przyjmuje kryptonim Szare Szeregi (dotyczący przede wszystkim jego męskiej części). Powstaje konspiracyjna Łódzka Chorągiew Harcerzy – ul „Kominy” (Główna Kwatera przybiera nazwę „Pasieka”, a chorągwie nazywa się „ulami”). Najpierw ulem „Kominy” kieruje trzech przedwojennych instruktorów: Józef Pawliczak, Mieczysław Łętowski, Dominik Patora, później kierownictwo obejmuje samodzielnie D. Patora. Udaje się nawiązać kontakt z dowództwem łódzkich struktur Służby Zwycięstwu Polski. Wznowione zostają też kontakty z innymi ośrodkami przedwojennej chorągwi (Pabianice, Zgierz, Ruda Pabianicka, Zduńska Wola, Piotrków, Radomsko, Łowicz, Łask, Sieradz).

Kiedy 9 listopada znaczną część woj. łódzkiego włączono do Rzeszy, terytorium chorągwi podzieliła granica. Właśnie granica między ziemiami włączonymi do III Rzeszy i Generalnym Gubernatorstwem sprawia, że Piotrków i Radomsko działają początkowo jako samodzielne hufce, a potem przyłączają się do szaroszeręgowej Chorągwi Częstochowskiej – ul „Warta”. Ośrodki łowicki i skierniewicki z kolei ciążą od początku okupacji ku Warszawie i zostają zaliczone do obszaru konspiracyjnej Chorągwi Mazowieckiej – ul „Puszcza”.

Dominik Patora, komendant konspiracyjnej Łódzkiej Chorągwi Harcerzy – ul „Kominy”

Harcerze z Łodzi – uczestnicy obrony Warszawy – po powrocie z niemieckiej niewoli: Zygmunt Grzelak, Marian Włodarczyk, (?) Marciniak

Zarówno starsi, jak i młodszy chłopcy wykorzystywani byli do prac wywiadowczych na potrzeby Związku Walki Zbrojnej, a później Armii Krajowej. Harcerze z zastępów „Turów” i „Karpi” prowadzili obserwację linii kolejowej biegnącej przez stacje Łódź-Chojny i Łódź-Widzew, rejestrując przejeżdżające pociągi z transportami niemieckiej armii. Czynili to z mieszkań usytuowanych przy torach kolejowych lub podczas celowo organizowanych sobie zabaw przy torowiskach. Zbierali również na terenie Widzewa informacje o stacjonowaniu i ruchach jednostek wojskowych oraz policji. (...). Gromadziłem zebrane informacje. Trafiały one za pośrednictwem Mieczysława Łętowskiego do szefa wywiadu Armii Krajowej w Łodzi Zygmunta Waltera-Janke. Harcmistrz Mieczysław Łętowski „Nałęcz” był szefem BIP Komendy Okręgu Łódzkiego.

[Waldemar Doniec, *Wspomnienie*, mps]

konspiracja Litzmannstadt odwaga
okupacja organizacja Pasieka podziemie
rój służba **solidarność** struktury Szare
Szeregi ul „Kominy” walka wojna

WYCHOWANIE I WALKA

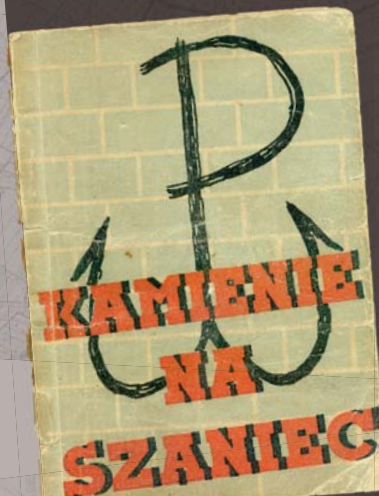
1939–1945

W czasie okupacji niemieckiej starsi harcerze odbywają szkolenia wojskowe i sanitarne, kursy z zakresu topografii miasta i łączności. Harcerki również podejmują działania konspiracyjne, angażując jednak – w trosce o bezpieczeństwo – tylko dorosłe dziewczęta.

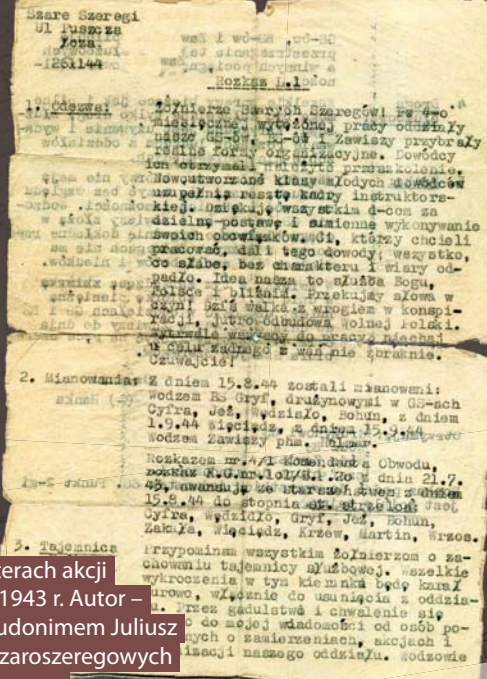
W grudniu 1939 r. nominację na funkcję komendantki konspiracyjnego Pogotowia Harceerek Chorągwi Łódzkiej otrzymuje Władysława Keniżanka-Olbromska. Nawiązuje kontakt z dowództwem Okręgu Łódzkiego Służby Zwycięstwu Polski i ustala zasady współpracy harceerek z podziemną armią (w zakresie prowadzenia nasłuchów radiowych, kolportażu tajnej prasy, wywiadu, opieki nad jeńcami wojennymi w obozach oraz aresztowanymi działaczami podziemia).

Praca dorosłych harceerek i instruktorek Chorągwi Łódzkiej skupia się w czasie okupacji przede wszystkim na pomocy podziemnej armii (harcerki włączają się później licznie w struktury Wojskowej Służby Kobiet). Drugim działem ich pracy jest tajne nauczanie (w grudniu 1939 r. w Kraju Warty zostają zamknięte przez okupanta wszystkie polskie szkoły). Tajne nauczanie – na poziomie szkół powszechnych i gimnazjów – staje się jednym z podstawowych działań harceerek i harcerzy, prowadzonym często spontanicznie, wśród dzieci z najbliższego otoczenia.

Rozkaz komendanta konspiracyjnego hufca harcerzy w Łowiczu (rój „Łoza”), który w czasie wojny – ze względu na swoje położenie na terenie Generalnego Gubernatorstwa – działał w ramach Chorągwi Mazowieckiej

Podziemne wydanie opowieści o bohaterach akcji pod Arsenalem, opublikowane w lipcu 1943 r. Autor – Aleksander Kamiński – krył się pod pseudonimem Juliusz Górecki. Książka – przewieziona przez szaroszerogowych kurierów – dotarła także do łódzkich harcerzy

Radioodbiornik lampowy wykonany przez harcerzy konspiracyjnego hufca w Radomsku (samodzielnego roju „Metal”)

Konspiracyjny zastęp wywiadowczy („widzewianek”) dowodzony przez Bogusławę Sierpińską (siedzi pierwszą z lewej), pracujący na rzecz Oddziału II Komendy Okręgu Łódzkiego Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej

W początkach 1940 r. otrzymałam zlecenie od komendanta ZZW [w Piotrkowie Trybunalskim], aby zorganizować stałą grupę kurierów – łączniczek. Kurierki utrzymywały kontakty z Warszawą, Łodzią, Częstochową, Tomaszowem, Radomskiem, Opocznem i wieloma innymi miejscowościami.

[Zofia Skalska, Notatka, mps]

Dziewczęta i chłopcy, którzy ukończyli już 14 lat, otrzymywali z niemieckiego urzędu zatrudnienia nakazy pracy w zakładach przemysłowych, które stały się dla nich terenem działalności sabotażowej. W fabryce „Filter und Mann” przy produkcji zbiorników paliwa do samolotów pracowali Leszek Błaszczyk i Arkadiusz Żyżnowski. Chłopcy zdobyli kwas, który wlewali do zbiorników przygotowanych do ekspedycji. (...) W tej samej fabryce chłopcy uczestniczyli jeszcze w akcji sabotażowej polegającej na unieruchomieniu agregatu, co spowodowało straty w postaci niewykonania stu zbiorników paliwa do samolotu. Niezależnie od tych poczynań sabotażowych przekazane zostało wszystkim chłopcom hasło pracy w „tempie zółwia”.

[Waldemar Doniec, Wspomnienie, mps]

dywersja konspiracja nasłuch odwaga
podziemne wydawnictwa sabotaż solidarność
Szare Szeregi szkolenie wojskowe tajne nauczanie
współpraca wywiad zaufanie

PAMIĘTAJCIE O NAS – JUTRO JUŻ NAS NIE BĘDZIE

1939–1945

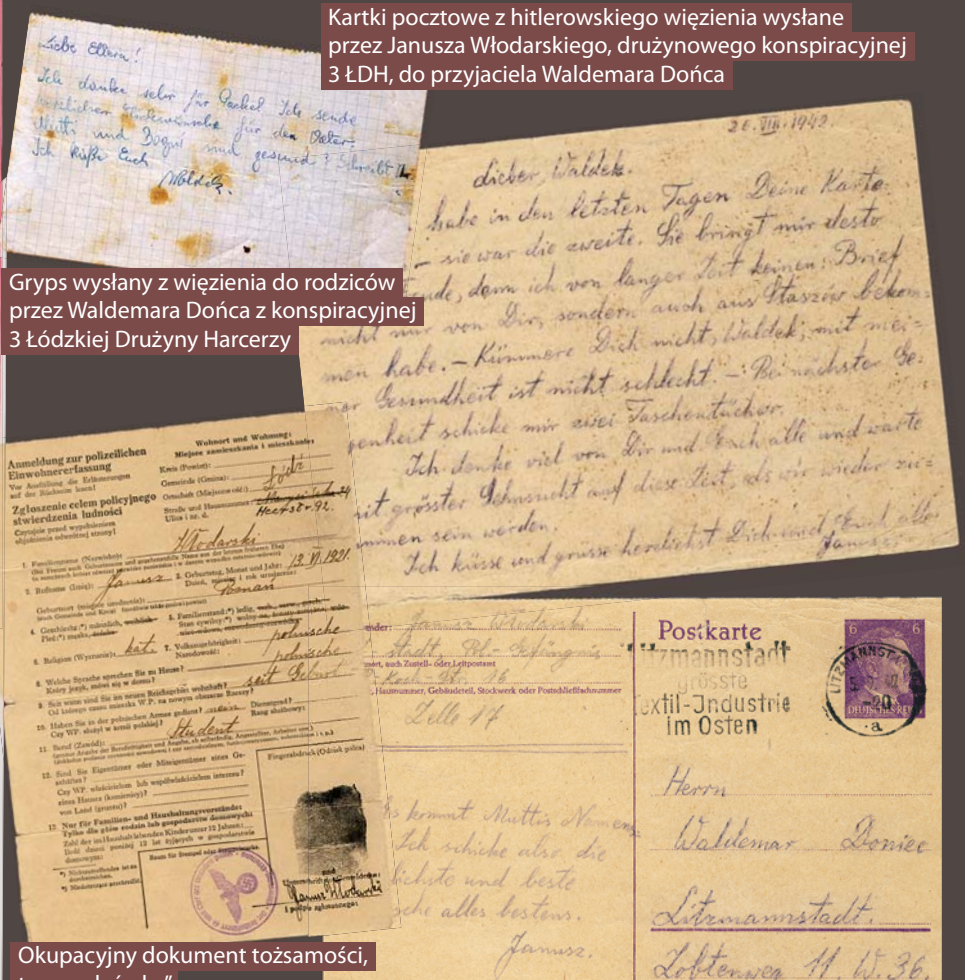
Już na początku okupacji, w 1940 r. rozstrzelani zostają członkowie 16 Łódzkiej Drużyny Harcerzy, aresztowani po wpadce organizacji „Wyzwolenie”.

Siostry Janina i Bronisława Cabanówny oraz Irena i Halina Poborcówny, harcerki z Tomaszowa Mazowieckiego, działające w siatce wywiadowczej ZWZ w Spale (gdzie mieściło się dowództwo niemieckiej Armii „Wschód”) zostają aresztowane w październiku 1941 r. i rozstrzelane w obozie koncentracyjnym w Ravensbrück w październiku 1942 r.

W grudniu 1941 r. w ręce gestapo dostaje się Janusz Włodarski, drużynowy 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy, zaangażowany w tajne nauczanie. Torturowany i wycieńczony, Włodarski umiera w niemieckim więzieniu na Radogoszczu w Łodzi w listopadzie 1942 r.

Harcerka Maria Eugenia Jasińska uczestniczy w akcji „Dorsze”, polegającej na organizowaniu ucieczek angielskich jeńców wojennych. W 1941 r. przeprowadza do Generalnego Gubernatorstwa jeńców zbiegłych z oflagi w Poznaniu. Już na terenie Jugosławii Anglicy zostają schwytani, a ich zeznania pozwalają Niemcom odtworzyć trasę ucieczki. W kwietniu 1942 r. M. E. Jasińska trafia do niemieckiego więzienia. Po ciężkim śledztwie zostaje stracona.

Kartki pocztowe z hitlerowskiego więzienia wysłane przez Janusza Włodarskiego, drużynowego konspiracyjnej 3 ŁDH, do przyjaciela Waldemara Dońca

Gryps wysłany z więzienia do rodziców przez Waldemara Dońca z konspiracyjnej 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy

Okupacyjny dokument tożsamości, tzw. „palcówka”

BEKANNTMACHUNG

Das Sondergericht in Litzmannstadt hat am 12. März 1943

Władysław Sitkowski
geb. am 8. 5. 1915 in Niwy-Domiechowieckie,

Tadeusz Sitkowski
geb. am 14. 10. 1919 in Niwy-Domiechowieckie,

Bolesław Bodziak
geb. am 25. 11. 1915 in Litzmannstadt,

Antoni Wdowiak
geb. am 20. 1. 1904 in Zwierzyniec,
wegen Bandenraubes und Gewaltverbrechen
sowie am 8. März 1943 die

Maria Eugenia Jasińska
geb. am 29. 11. 1906 in Litzmannstadt,
wegen Schädigung des Wohles des Deutschen Reiches durch Unterstützung entfloher Kriegesgefangener zum Tode verurteilt.
Die Urteile sind heute vollstreckt worden.

ÜBERSETZUNG:

Das Sondergericht in Litzmannstadt skazał w dniu 12 marca 1943 na karę śmierci

Władysława Sitkowskiego
urod. 8. 5. 1915 w Niwach Domiechowieckich

Tadeusza Sitkowskiego
urod. 14. 10. 1919 w Niwach Domiechowieckich

Bolesława Bodziaka
urod. 25. 11. 1915 w Litzmannstadt

Antoniego Wdowiaka
urod. 20. 1. 1904 w Zwierzyniu
za rabunek dokonyany w bandzie oraz zbrodniczy gwałt
jakoteż w dniu 8 marca 1943

Marię Eugenię Jasińską
urod. 29. 11. 1906 w Litzmannstadt
za szkolenie dobrej Rzeszy Niemieckiej przez wspomaganie zbiegłych jeńców wojennych.
Wyroki zostały dzisiaj wykonane.

Litzmannstadt, den 20. April 1943

Der Oberstaatsanwalt

Aresztowano mnie 3 lutego 1942 r. na skutek informacji uzyskanej od aresztowanego uprzednio i bitego członka organizacji, który zeznał, że przeprowadzałam go przez granicę i dałam tzw. „palcówkę”. (...) Po krótkim pobycie na gestapo w Piotrkowie przewieziono mnie do Radomia i osadzono w pojedynczej celi przy ul. Kościuszki. Przez cały luty odbywały się badania. Byłam bita i torturowana. (...) W kwietniu, gdy zaczęłam chodzić, znów zaczęły się badania. (...) 10 kwietnia 1942 r. dużym transportem zostałam przewieziona do Ravensbrück. W obozie otrzymałam numer 10 247 i od pierwszych dni pobytu nie wolno mi było pisać ani otrzymywać listów. W lagrze należałam do [konspiracyjnej] drużyny harcerskiej, zorganizowanej przez Józefę Kantor. Drużyna przyjęła nazwę „Mury”. Uczestniczyłam w różnych akcjach organizowanych dla ratowania współtowarzyszek oraz w pracach oświatowych organizowanych w czasie ciężkiej, niewolniczej pracy.

[Zofia Skalska, Notatka, mps]

aresztowanie bohaterstwo braterstwo
dzielność godność honor nadzieja
niebezpieczeństwo odpowiedzialność okupacja
przetrawianie podziemie przyjaźń rozkaz
sens życia **solidarność** troska ukrywanie
więzienie wpadka wyrok zaufanie

PABIANICE

Hodowcy jedwabników z Pabianic – z lewej Zygmunt Łubowski, burmistrz pabianiński. Sprzedawca szeregów

[illegible]

Najsilniejsze środowisko Szarych Szeregów w Chorągwi Łódzkiej stanowią Pabianice (hufiec, czyli rój „Korony”). Harcerze podejmują tu wiele różnych form walki z okupantem, m.in. namawiają niemieckiego przedsiębiorcę do założenia hodowli jedwabników, którą później wykorzystują dla potrzeb konspiracji. Około 300 osób związanych z działalnością podziemną znajduje przy jedwabnikach pracę chroniącą przed wywiezieniem do Rzeszy na przymusowe roboty. Ponadto część placówek hodowlanych umieszczona zostaje w pasie nadgranicznym i w opaciu o nie zostaje zorganizowana trasa przerzutowa do Generalnego Gubernatorstwa.

The poster, titled "SYMBOLS", is a comprehensive collection of national flags and emblems from various countries. It is organized into several rows and columns. The first row includes symbols for the United States of America, France, Germany, and others. Subsequent rows feature flags from countries like the United Kingdom, Italy, Japan, and the Soviet Union. The poster also includes several emblems, such as the Iron Cross and the Swastika, which were used by various groups during the early 20th century. The poster is mounted on a wall, and a portion of a wooden structure is visible in the foreground.

Dla konspiracji zapisany maczkiem
na papierosowej bibułce regulamin
harcerskiego wojennego stopnia „bojowca”

[illegible]

Deportacja ludności żydowskiej z pabianickiego getta – fotografia wykonana przez wywiad Szarych Szeregów. Dla konspiracji harcerze umieszczali aparaty w papierowych torebkach z wyciętym otworem na obiektyw (w Kraju Warty Polakom nie wolno było posiadać aparatów fotograficznych)

Październik 1944, pomoc warszawiakom wywożonym do obozów po upadku powstania. Kiedy pełne ludzi pociągi zatrzymywały się przed Pabianicami, harcerki i harcerze, wbrew niemieckim zakazom, podawali transportowanym rodakom żywność i wodę

Pabianice, 23 lutego 1942 r. Cały ubiegły tydzień zszedł nam na żmudnej pracy, bo na wykańczaniu „długich” [tablic z oznaczeniami wojsk niemieckich, wykonywanych dla potrzeb wywiadu]. Możliwa to była praca z tym przemalowywaniem, domalowywaniem, sklejaniem, składaniem, w końcu poprawianiem tuszem niewyrażnego druku. W sobotę 21 marca 1942 r. w przejściowej bramie w Rynku zostały przekazane „górze” w ilości 130 sztuk.

harcerki harcerze jedwabniki kurierki
łącznicy odpowiedzialność okupacja
podziemie przyjaźń rozkaz sabotaż
solidarność tajne komplety
współpraca walka wywiad zagrożenie

PO WOJNIE

1944

30 grudnia dekretem kierownictwa Resortu Administracji Publicznej i kierownictwa Resortu Oświaty Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowe- go oficjalnie zostaje powołany do życia Związek Harcerstwa Polskiego.

1945

W miarę wyzwalań terytorium Polski spod okupacji niemieckiej rozwiązują się środowiska Szarych Szeregów. Już od początku 1945 r. w Łodzi i okolicznych miej- scowościach – tak, jak w całym kraju – drużyny powstają spontanicznie, często bez kontaktu z harcerskimi władzami. W marcu organizuje się Komenda Łódzkiej Chorągwi Harcerzy, a w maju – Komenda Łódzkiej Chorągwi Harcererek.

W pierwszych latach po wojnie władze państwowe utrzymują pozory, że w Polsce panują znaczne swobody polityczne. Przedwojenni instruktorzy harcerscy w swojej pracy na- wiązują do tradycyjnych wartości skautingu i polskiego patriotyzmu. Władze państwowe widzą wyraźnie, jak słaby odzew znajdują inne organizacje młodzieżowe – liczą zatem, że harcerstwo powstrzyma młodzież przed „pójściem do lasu” i działaniem przeciwko nowe- mu porządkowi.

ZYCIE HARCERSKI

CZASOPISMO MŁODZIEŻY

Nr 1

Lublin 10 marca 1945 roku

Przyrzeczenie Harcerskie

Przyrzekam uroczystie całym swym życiem do budowy Niepodległej Demokratycznej i Spo- wej Polski, pracować dla dobra powszechnego, pować zawsze szlachetnie i być posłusznym harcerskiemu. Tak mi dopomóż Bóg.

Prawo Harcerskie

1. Harcerz służy Polsce. Demokratycznej, dla niej sumiennie swoje obowiązki,
2. Harcerz miluje wolność i sprawiedliwość, prawa dla nich każdego człowieka,
3. Harcerz ceni pracę, szanuje ludzi pracujących od nich,
4. Harcerz miluje przyrodę i stara się ją chronić,
5. Harcerz mówi prawdę i dotrzymuje słowa,
6. Harcerz jest karny, opanowany i pogodny,
7. Harcerz jest odważny,
8. Harcerz jest uczynny i ofiarny,
9. Harcerz jest oszczędny i gospodarny,
10. Harcerz jest szlachetny w myśli, mowie i czynach; nie pali tytoniu i nie pije alkoholu.

Zajęcia na obozie harcerskim (przekazywanie wiadomości alfabetem Morse'a), 1946

ul. Piotrkowska 19/12
915/45/0g/38

Zaświadczenie

Komenda Chorągwi Harcerzy niniejszym zaświadcza, że druh p. m.
Zdobych Józef ur. 31.8.1910 zamieszkały w Sieradzu jest harco-
wym hufca Sieradz.
Władze wojskowe i cywilne proszone są o udzielenie wyżej wymie-
nionemu w razie potrzeby pomocy i poparcia.

C z u w a j -
Komendant Chorągwi Harcerzy
/ J. Łętowski /

POWATOWY URZĄD
Bezpieczeństwa Publicznego
w Wieluniu
dnia 23. kwietnia 1945.
L. 661

Wieluń, dnia 23. 4. 1945r.

POWATOWY URZĄD Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu
zesłał na organizowanie się Hufca Harcerskiego na
terenie powiatu wielunskiego.

Kierownik P.B.U. Wieluń
/ J. Kozłowski /

Druszyn w zachodzących wypadkach będą okazywały niniejsze pismo.
C z u w a j !
Komendant Hufca
/ L. Kowalewski /

Lipiec 1945 r. Harcerki i harcerze chorągwi łódzkiej podczas zlotu na polach grunwaldzkich (dziewczeta szyją flagi na defiladę). Z tyłu stoi harcerz z karabinem – tak wyposażano wartowników na zlocie, bowiem w okolicznych lasach grasowały jeszcze grupy uzbrojonych Niemców

Tradycyjne harcerskie życie na obozie, 1946

W dniu 15 lipca 1945 r. kilkusobowa delegacja naszej drużyny bierze udział w zlocie na polach Grunwaldu w rocznicę bitwy. 3 Łódzka Drużyna Harcerzy coraz lepiej prezentuje się pod względem liczebności, umundurowania, zgrania w musztrze i śpiewie. Szczytem elegancji było posiadanie właściwego munduru i pasa, czarnych skarpet i butów z cholewką, a nade wszystko – wojskowego tornistra „cielaka”, dobrego koca i niemieckiej celty (trójkąta z nieprzemakalnej tkaniny o maskującej kolorystyce), mającej zastosowanie jako peleryna i namiot, które – odpowiednio zrolowane – świadczyły o pozycji harcerza.

[Jerzy Rachowski, Wspomnienia zastępowego 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy, mps]

cele duma legenda Szarych Szeregów
nadzieja odbudowa ojczyzna plany
praca służba **solidarność** tradycja
współdziałanie zakończenie wojny **życie**

NOWE KADRY DLA DRUŻYN

1945

Podczas wakacji w Grotnikach pod Łodzią odbywa się kurs drużynowych Łódzkiej Chorągwi Harcerzek i Łódzkiej Chorągwi Harcerzy. Uczestniczy w nim 280 osób.

1946

Harcerze z Chorągwi Łódzkiej biorą udział w kursie podharc mistrzowskim zorganizowanym w ramach II Centralnej Akcji Szkoleniowej Związku Harcerstwa Polskiego nad jez. Turawa na Śląsku Opolskim. Uczestniczą także w kursie zastępowych Chorągwi Łódzkiej Harcerzy we Włodzimierzowie k. Piotrkowa Trybunalskiego.

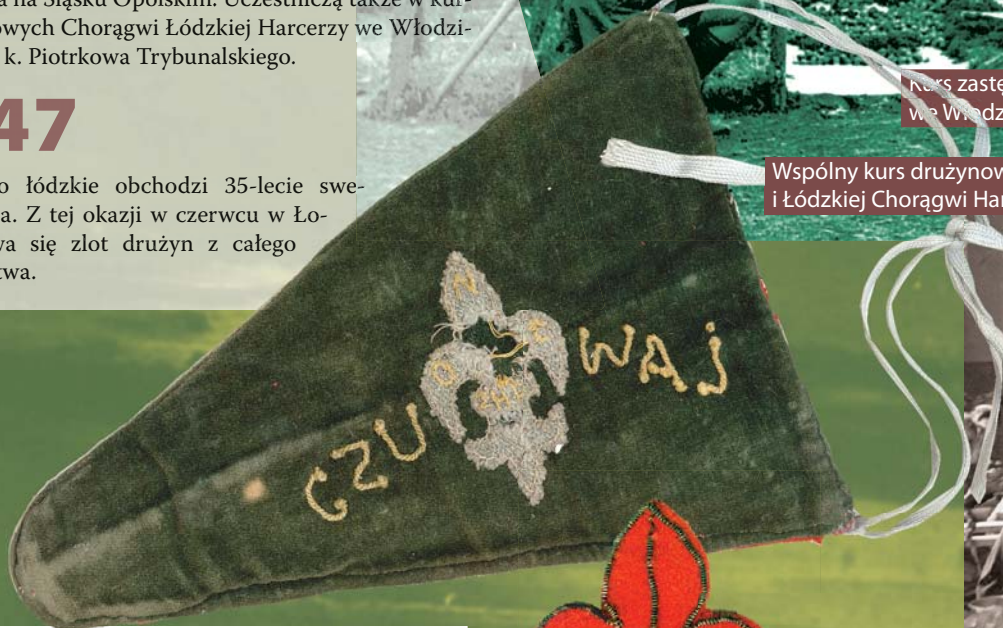
1947

Harcerstwo łódzkie obchodzi 35-lecie swego istnienia. Z tej okazji w czerwcu w Łodzi odbywa się zlot drużyn z całego województwa.

Kurs zastępowych Łódzkiej Chorągwi Harcerzy we Włodzimierzowie, 1946

Wspólny kurs drużynowych Łódzkiej Chorągwi Harcerzek i Łódzkiej Chorągwi Harcerzy w Grotnikach, 1945

II Centralna Akcja Szkoleniowa ZHP nad jez. Turawa, brama do obozu Chorągwi Łódzkiej, 1946

Goście w obozie łódzkim podczas II CAS, 1946

W 1946 r. Komenda Chorągwi w Łodzi organizuje obóz szkoleniowy w lasach we Włodzimierzowie. Szkolenie trwa od 5 do 25 lipca i obejmuje zastępowych (...). Notatki sporządzone z kursu informują o pracach nad zagospodarowaniem naszego podobozu: budowie prycz, sienników napełnianych słomą, budowie latryny, schodów do rzeki i pomostu do mycia (...). Uczestniczymy w pokazowym biegu na młodzika z przechodzeniem w bród rzeki, udzielaniem pierwszej pomocy rannemu i gotowaniem w menażce obiadu. (...) Uczymy się terenoznawstwa i sporządzania szkiców, sprawnego posługiwania się busołą, a także – jak zajmująco prowadzić gawędy i organizować gry zespołowe.

[Jerzy Rachowski, Wspomnienia zastępowego 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy, mps]

drużyny harcerze kształcenie kadry
lato namiot obóz odrodzenie
planowanie **solidarność**
wspólnota wyszkolenie zastępy

TRZYMAMY STRAŻ NAD ODRA

1946

W dniach 13–14 kwietnia w Szczecinie odbywa się gigantyczny zlot młodzieży pod hasłem „Trzymamy straż nad Odrą”. W zamierzeniu organizatorów impreza ma służyć zamianowaniu polskości Szczecina i jedności polskiej młodzieży. W zlocie uczestniczy liczna reprezentacja ZHP, w tym przedstawiciele Łodzi. Podczas zlotowych uroczystości widoczny jest niechętny stosunek harcerzy do nowych władz i zależności od Związku Sowieckiego. W odwecie organizatorzy nie dopuszczają członków ZHP do udziału w defiladzie. Harcerze organizują własny przemarsz, podczas którego dochodzi do starć z członkami Związku Walki Młodych.

Łódźscy harcerze w drodze na zlot w Szczecinie

1948

Ingerencja komunistycznych władz państwowych i partyjnych w ZHP staje się coraz wyraźniejsza. Zmiany dotyczą sfery organizacyjnej, programu oraz metodyki pracy harcerskiej. Na obozach realizuje się program Harcerskiej Służby Polsce. Wzorem starszych kolegów z Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” – harcerki i harcerze zostają włączeni do budowy socjalistycznej ojczyzny. Podejmują działania wyznaczone przez cztery kierunki: „Odbudowa kraju”, „Las i rola”, „Kultura i oświata” oraz „Dziecko”.

Harcerze uczestniczący w zlocie „Trzymamy straż nad Odrą” likwidują resztki niemieckich napisów na ulicach Szczecina

Zlot „Trzymamy straż nad Odrą” w Szczecinie, 1946.

Pierwszy z lewej (na drugim planie) przewodniczący ZHP Janusz Wierusz-Kowalski, drugi – komendant Chorągwi Łódzkiej Mieczysław Łętowski

Obóz Harcerskiej Służby Polsce Hufca Brzeziny, 1948

Harcerska Służba Polsce indoktrynacja
manipulacja młodzież odbudowa
państwo partia Polska praca
służba **solidarność** straż nad Odrą
Szczecin **zlot** ziemie zachodnie

Dowiadujemy się, że zamiast obozu letniego organizowana jest Harcerska Służba Polsce, że podobno będziemy pomagać przy żniwach. Przebąkuje się, że podobno mają nastąpić w harcerstwie zmiany, inni mówią o zjednoczeniu organizacji młodzieżowych. Nam się wydaje, że obserwujemy koniec czegoś, co było nam bliskie i że to może nastąpić, przekreślić ideę harcerstwa okresu powojennego. I tak, ku zaskoczeniu większości z nas, okoliczności zmusiły nas do szukania innych sfer zainteresowań.

[Jerzy Rachowski, Wspomnienia zastępowego 3 Łódzkiej Drużyny Harcerzy, mps]

1950–1956

czuwajka dostosowanie **ideologia** kolektywizm
komunizm komuniści **odebranie** **pionierzy**
przechwycenie **przekonania** przymusowe harcerstwo
sceptycyzm wykorzystanie do własnych celów zerwanie

HARCERSKA DRUGA KONSPIRACJA

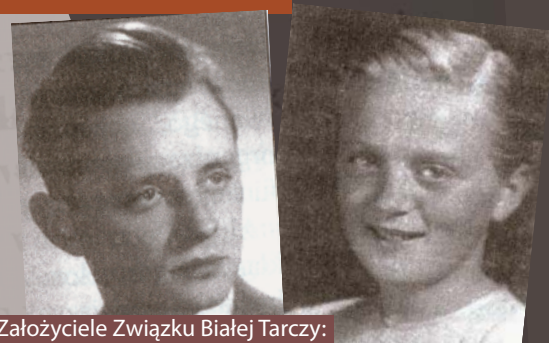
Druga konspiracja to prowadzona w latach 1944–1956 działalność podziemna skierowana przeciwko Sowietaom i komunistycznej władzy naszego kraju. Podczas kiedy niektórzy młodzi ludzie wstępują zaraz po wojnie do odradzającego się ZHP, inni nie mają zaufania do organizacji, której ramy wyznacza komunistyczna władza. Druga konspiracja harcerska to przede wszystkim spontanicznie powstające grupy, kierowane przez młodych przywódców. Na terenie Łodzi i woj. łódzkiego, wśród wielu grup młodzieżowych działała przynajmniej jedna z Związku Białej Tarczy (1949–1950), Tajna Organizacja ZHP „Mała Dywersja” 1948–1950, Spiskowa Bojowa Organizacja Harcerska (1948), Grupa Młodzieżowa Ośrodka Mobilizacyjnego Wileńskiego Okręgu Armii Krajowej (1947–1949).

1945

8 marca w Łowiczu grupa harcerzy z Szarych Szeregów pod dowództwem Jana Kopalki odbija z więzienia aresztowanego przez Urząd Bezpieczeństwa kolegę – Zbigniewa Feretę. Podczas tej akcji zostaje uwolnionych 83 więźniów politycznych. Trzech uczestników akcji: Kazimierz Chmielewski, Józef Wolski i Wojciech Tomczyk zostaje skazanych na karę śmierci (wyroku nie wykonano).

1950

Dawni instruktorzy zostają odsunięci od pracy harcerskiej. Wielu z nich jest represjonowanych. Wobec faktycznej likwidacji pracy harcerskiej – tworzą się kolejne podziemne grupy nawiązujące do etosu harcerstwa i działalności Szarych Szeregów.

Założyciele Związku Białej Tarczy:
Andrzej Szletyński, Alicja Perz

Zbigniew Feret

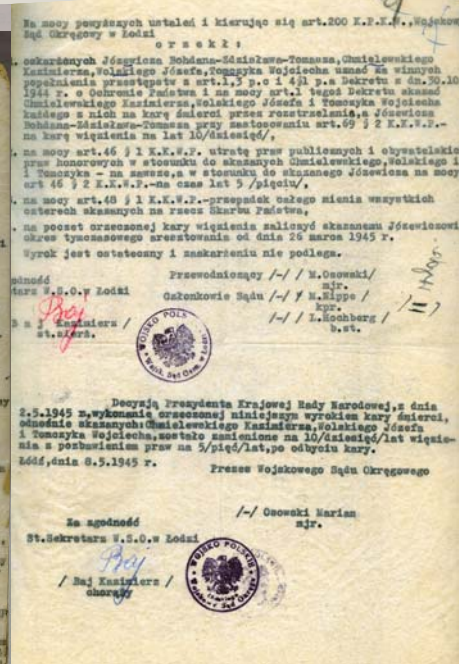
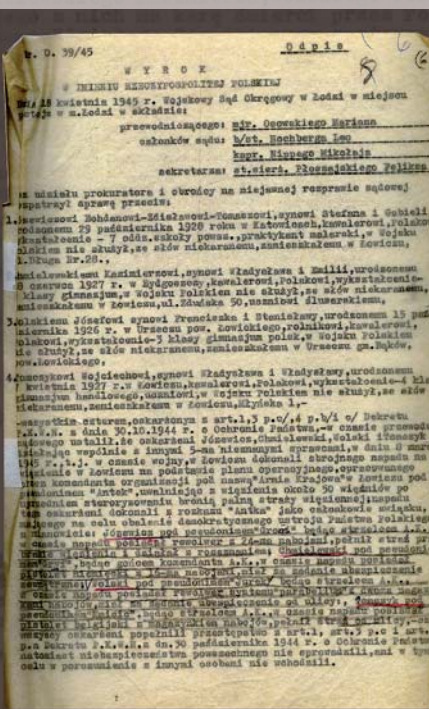

Kazimierz Chmielewski

Jerzy Miecznikowski

Ulotka wykonana przez członków Związku Białej Tarczy za pomocą czionek drukarenki-zabawki

Uczestnicy drugiej konspiracji harcerskiej, skazani na karę więzienia za działalność przeciwko komunistycznej władzy

braterstwo druga konspiracja **drużyny**
działanie harcerstwo **ideały** odwaga
opór patriotyzm **podziemie** pragnienie
solidarność spontaniczność **sprzeciw**
tradycje Szarych Szeregów walka

Nadchodzi czas upolityczniania ZHP. (...) Harcerze „Szesnastki” pod wodzą Stanisława Kędzierskiego udają się do Okręglik, aby tam przy grobach naszych harcerzy [zamordowanych przez hitlerowców] dokonać zdjęcia krzyży harcerek i przykrycia ich do książeczek harcerek. W ciemności druh Stanisław wygłosił przemowę, która brzmiała następująco: – Przy tej mogile pomordowanych harcerzy „Szesnastki” ślubuję nigdy nie zdradzić idei skautingu i ZHP. Sami sobie odepniemy krzyże i przechowamy je na wieczną pamięć – by nikt obcy nie odpiął nam krzyży. – Ślubujemy – padła cicha odpowiedź.

[Zbigniew Dolaciński, Monografia 16 Łódzkiej Drużyny Harcerzy im. gen. Kazimierza Pułaskiego, mps]

1956

W sierpniu – w sytuacji coraz wyraźniejszej politycznej odwilży – Organizacja Harcerska zostaje wyjęta spod kierownictwa Związku Młodzieży Polskiej. Od tego czasu używa się nazwy Organizacja Harcerska Polski Ludowej (OHPL). Mimo wprowadzonych zmian organizacja jest daleka od tradycyjnych ideałów i metod pracy harcerskiej.

8 grudnia w Łodzi przy ul. Fornalskiej (obecnie ul. Wileńska) w Centralnym Ośrodku Szkolenia Kadry Harcerskiej rozpoczyna się Ogólnopolska Narada Aktywu OHPL. Również w Łodzi, w mieszkaniu Aleksandra Kamińskiego, zbiera się w tym samym czasie grono zasłużonych, przedwojennych harcmistrzów i harcmistrzów, przybyłych z różnych stron kraju.

Do Łodzi przyjeżdżają także zgromadzeni w Warszawie instruktorzy wywodzący się z Szarych Szeregów. Łódzka narada (do której włączyli się instruktorzy zgromadzeni u A. Kamińskiego i uczestnicy zebrania dawnych członków Szarych Szeregów) – po bardzo burzliwych dyskusjach i przyjęciu wielu kompromisów – reaktywuje Związek Harcerstwa Polskiego oraz przekształca się w Krajowy Zjazd Działaczy Harcerskich (nazwany później Zjazdem Łódzkim). Wracają tradycyjne harcerskie nazwy i symbole. Z nadzieją na powrót prawdziwych harcerskich ideałów do pracy w ZHP wracają dawni instruktorzy. Przewodniczącym Naczelnej Rady Harcerskiej zostaje Aleksander Kamiński.

ZJAZD ŁÓDZKI I ODRODZENIE ZHP

Zjazd Łódzki, grudzień 1956. W prezydium zasiadają: Aleksander Kamiński (1), Stanisław Broniewski (2), Antoni Olbromski (3)

Aleksander Kamiński (1903–1978) w izbie harcerskiej jednej z łódzkich drużyn, 1958

krzyż harcerski liliжка Łódź
metoda harcerska polski październik
Prawo Harcerskie solidarność
tradycje zjazd zmiany związek

Było zimno. Był chyba 9 grudnia 1956 r. Pod Szkołą Partyjną przy ul. Fornalskiej stało już ze 20 osób. Należałyśmy do najmłodszych. (...) Czekaliśmy. Tramwajem nadjechał druh Kamiński z grupą starszych instruktorów. (...) Jego charakterystyczna, lekko zgarbiona postać, otoczona grupą harcerskich weteranów, napawała nas wielką radością. Oto my jesteśmy razem z legendarnym autorem „Kamieni na szaniec” (...) Ustalono nazwę ZHP, odznaki (krzyż, lilijkę) i to, że Związek jest jedną organizacją, a nie – dzieli się na dwie: męską i żeńską – jak było do 1949 r. Drużyny mają być męskie i żeńskie, a wyższe pionry – koedukacyjne (hufce i chorągwie). (...) Druh Kamiński poprosił o przerwę. Przeszliśmy do innej sali. Powiedział, że albo możemy wyjść z gmachu, albo iść na ugodę, rezygnując z wszelkich form organizowania życia religijnego i rezygnując z wielu wspaniałych ludzi – za możliwość pracy z młodzieżą. Pytał nas, czy warto. Odpowiedzieliśmy, że warto!

[Hanna Miecznikowska, Zjazd Łódzki, w: W 40-lecie Zjazdu Łódzkiego, Łódź 1996]

POWRÓT DO TRADYCJI

1957

Organizuje się Chorągiew Łódzka (hufce: Bałuty, Chojny, Polesie, Ruda Pabianicka, Staromieście, Widzew) oraz Chorągiew Ziemi Łódzkiej (hufce z terenu woj. łódzkiego).

1958

Harcerstwo łódzkie podejmuje szereg działań na rzecz lokalnej społeczności. Dużą popularnością cieszy się akcja „Mapa” – praca harcererek i harcerzy na rzecz porządku i estetyki środowiska.

1959

Wobec postępującej ingerencji komunistycznych władz w działalność ZHP z funkcji przewodniczącego Naczelnej Rady Harcerskiej odchodzi Aleksander Kamiński.

Władysława Matuszewska, komendantka Chorągwi Łódzkiej podczas wizytacji obozu

Harcerki z Hufca Łódź-Bałuty

Aleksander Kamiński odbiera przyrzeczenie w 17 Łódzkiej Drużynie Harcerzy

Złot Chorągwi Ziemi Łódzkiej w Sieradzu, 1959.

Podczas uroczystości wręczenia sztandaru przemawia minister oświaty Władysław Bieńkowski

aktywność biwaki drużyny harce
metoda harcerska odradzanie radość
solidarność tożsamość tradycja
wspólnota zastępy zbiórki

Ten bezpośrednio popaździernikowy okres naszej pracy wspominam bardzo dobrze. Był w tym rozmach, nowe pomysły odpowiadające bieżącym potrzebom, sporo entuzjazmu bardzo życzliwe przyjęcie. W moim programie życiowym znalazły się obozy, na które trzeba było znaleźć czas, systematyczne konferencje z bogatym programem uwzględniającym różne potrzeby młodych instruktorów, wizytacje drużyn itd. W pierwszych latach sześćdziesiątych atmosfera naszej pracy zaczęła się stopniowo pogarszać, bowiem zaczęły się odradzać różne przejawy okresu „przedpopaździernikowego”, tendencje centralizacji programów i inne.

[Anna Dylikowa, *Życie na szlaku: Kraków-Poznań-Łódź*, w: *Moja droga do nauki*, Łódź 1996]

ZOSTAŃCIE W DRUŻYNACH

Harcerski czyn społeczny, lata sześćdziesiąte

Lata sześćdziesiąte to rozwój harcerskich specjalności, m.in. drużyn pożarniczych, lotniczych, Młodzieżowej Służby Ruchu

Wizyta radzieckiej kosmonautki Walentyny Tierszkowej (w środku) w Łodzi, 1963. Spotkanie z młodzieżą harcerską na placu przed Halą Sportową. Z prawej komendantka Chorągwi Łódzkiej ZHP Anna Rosel-Kicińska

Na trybunie – władze harcerskie obok przywódców partyjnych i państwowych

W latach sześćdziesiątych do programu kształtowanego przez harcerskie kierownictwo – coraz intensywniej przenikają dyrektywy partyjne. Wiele zadań podejmowanych jest na pokaz, bez głębszej myśli wychowawczej. Nie jest to program, który chętnie realizują harcerze. Dlatego też z reguły tylko dla świętego spokoju drużyny i szczeple uczestniczą w masówkach, wiecach, pochodach partyjnych rocznicach. Dopiero pod tą oficjalną fasadą kryje się prawdziwe życie harcerskich środowisk.

1964

II Zjazd ZHP (kolejność zjazdów liczy się teraz od 1956 r.) stawia na ilościowy, a nie jakościowy rozwój organizacji i zmienia rolę przyrzeczenia, wprowadzając słowa o wierności sprawie socjalizmu.

1965

W ramach akcji „Mikroklimat” harcerze sadzą tysiące drzew na terenie Łodzi i województwa.

1971

Chorągiew Łódzka ZHP przyjmuje imię Bohaterskich Dzieci Polskich.

1971

Chorągiew Ziemi Łódzkiej otrzymuje imię Gwardii Ludowej.

Kiedy z naczelných władz odszedł A. Kamiński, nie chcąc firmować poczynąń harcerskiej wierzuszki, zapytaliśmy go wprost: Czy mamy również opuścić szeregi ZHP? Odpowiedź była krótka i zwięzła jak rozkaz: Pozostańcie w drużynach i róbcie dobrą harcerską robotę. Wielu z nas pozostało, narażając się na krytyczne oceny tych, którzy odeszli z ZHP. Prowadziliśmy kursy drużynowych i zastępowych, skupiliśmy wokół siebie duże grono młodych instruktorów, dostrzegających w naszym działaniu autentyczne harcerstwo. Krzewiliśmy harcerską metodykę, lecz nacisk władz na harcerstwo był zbyt duży, by zaradzić mu i przeciwstawić się.

[Bronisław Kubiak, Łódzki Zjazd w 1956 roku, w: W 40-lecie Zjazdu Łódzkiego, Łódź 1996]

akcyjność alerty drużyny
dwa bieguny działalności
państwo praca PRL
służba socjalizm
solidarność sprzeciw
trwanie unikanie **władza**
posłuszeństwo wzrost liczebny

Z CZERWONĄ KRAJKĄ

Lata siedemdziesiąte obfitowały w turnieje, olimpiady i festiwale prezentujące dorobek harcerskich specjalności (m.in. Manewry Techniczno-Obrończe, Festiwal Kultury Młodzieży Szkolnej, Olimpiada Wiedzy Technicznej, Turniej Wiedzy Obywatelskiej, Turniej Młodych Mistrzów Techniki).

1973

W ZHP zostaje wprowadzony program dla harcerek i harcerzy ze szkół ponadpodstawowych nazwany Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej (HSPS). Program ten traktowany jest jak nowa, odrębna formacja harcerska, do której obowiązkowo zapisuje się uczniów szkół zawodowych, techników i liceów. HSPS to rezultat kompromisu, jaki osiągnęły władze ZHP, unikając umieszczenia przymiotnika „socjalistyczny” w nazwie Związku.

1975

Struktura ZHP zostaje dostosowana do podziału administracyjnego kraju. Chorągiew Łódzka obejmuje teraz hufce na terenie województwa. Przystaje istnieć Chorągiew Ziemi Łódzkiej, a jej jednostki tworzą nowe chorągwie: Piotrkowską, Sieradzką i Skierniewicką.

W pochodzie pierwszomajowym – młodzież HSPS z Hufca Łódź-Śródmieście, 1979

Przynależność do drużyny żeglarskiej dawała szansę uniknięcia noszenia piaskowego munduru i czerwonej krajki HSPS

Kurs drużynowych HSPS, Ośrodek Chorągwi Sieradzkiej ZHP „Nadwarciański Gród” w Załęczu Wielkim, lipiec 1979

Uroczystość nadania Hufcowi Łódź-Polesie imienia Powstańczej Poczty Harcerskiej, maj 1972

Chorągwiane Manewry Techniczno-Obrończe

akcyjność bierność centralizacja Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej
niepokorni opozycja demokratyczna opór państwo propaganda
przyjaźń rozwój służba socjalizm **solidarność** współpraca

KIHAM – KRÓTKA „MIĘDZYEPOKA”

1980

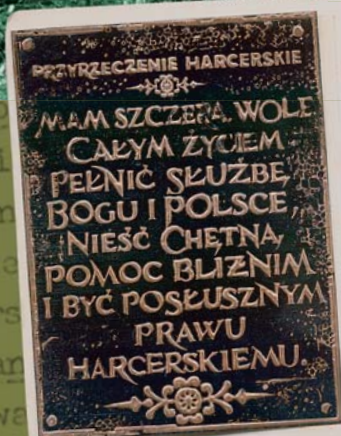
Sierpniowe wydarzenia rozbudzają wśród instruktorów harcerskich nadzieję na przeprowadzenie gruntownych zmian w ZHP, rzetelne działanie oraz przestrzeganie wartości wyrażonych w prawie harcerskim. Już we wrześniu z inicjatywy druhen i druhow pracujących w różnych środowiskach powstają pierwsze Kręgi Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego (KIHAM). Wkrótce zawiązuje się porozumienie KIHAM, łączące powstałe kręgi. Członkowie KIHAM-u nawołują do bezwzględnego przestrzegania prawa harcerskiego, chcą powrotu do przedwojennego przyrzeczenia, którego rota zawierała ślubowanie służby Bogu, Polsce i bliźnim. Przewodniczącym łódzkiego KIHAM-u zostaje Jerzy Miecznikowski, a w kręgu działają starsi instruktorzy, wywodzący się z działalności Szarych Szeregów oraz grupa młodych drużynowych.

Reprezentacja łódzkiego KIHAM-u na Jubileuszowym Zlocie 70-lecia Harcerstwa Polskiego w Krakowie, wrzesień 1981

1981

We wrześniu w Krakowie odbywa się Zlot 70-lecia Harcerstwa, zorganizowany z inicjatywy członków KIHAM-u.

PRAWO HARCERSKIE

1. HARCERZ SŁUŻY BOGU I POLSCE
2. NA LEWIE HARCERZA POLEGA JAK NA ŻYWIET
3. HARCERZ JEST POZYTYWNY I NIEŚĆ DOKÓŁ BLIŹNIM
4. HARCERZ W KAŻDYM WIDZI BLIŹNIEGO, A ZA BRATA UMIEJA KAŻDEGO DROGIEGO HARCERZA
5. HARCERZ POSTĘPUJE PO RYDERSKU
6. HARCERZ MIŁUJE PRZYRODĘ I CIARA SIĘ JĄ DOZNAĆ
7. HARCERZ JEST KARNY I POSŁUSZNY RODZICOM I WYŚWIETOM SWOIM PRZEDCZYNOM
8. HARCERZ JEST ZAWIĄZANY
9. HARCERZ JEST ODDANY I OJAJRNY
10. HARCERZ JEST CZYSTY W MYŚLI, MOWIE I DZIAŁANIACH, NIE PŁY TYTOWI, NIE NIE NAWOJ, RADZIOWOJ

Druhnny i druhowie!
Zastanówmy się dziś wspólnie nad:
DROGĄ, NAPRAWY HARCERSTWA

1. Prawo Harcerskie. Jest drogowskazem życia wszystkich członków ZHP - harcerzy i instruktorów.
2. Obowiązek wszystkich członków ZHP jest praca nad własnym charakterem i kształtowanie swojej osobowości.
3. Wychowawca oddziaływanie harcerstwa dokonuje się przede wszystkim przez osobistym przykładem instruktora.
4. Drużyna jest podstawowym środowiskiem wychowawczym, a drużynowy najważniejszą wychowawcą harcerskim.
5. Niepodważalną zasadą jest dobrowolność wstępowania do harcerstwa i wolność wyboru zadań.
6. Kadra i jej wychowawstwo to podstawowe zadanie, bez którego nie tylko nie ma rozwoju, ale i istnienia harcerstwa.
7. Bez szeroko pojętej anodzielności Związku i anodzielności jedn harcerskich nie można mówić o demokratycznym wychowaniu.
8. Tolerancja przekonań jest prawem każdego obywatela PRL - w wychowaniu to stawianie wymagań. Należy zwiększyć wymagania harcerskie, sprawności oraz stopnie instruktorskie.
9. Harcerskie tradycje i 70-cie letnia historia winny znaleźć go w harcerskim wychowaniu.
10. Wychowanie to stawianie wymagań. Należy zwiększyć wymagania harcerskie, sprawności oraz stopnie instruktorskie.

W KRĘGU SŁUŻBY

PISMO KRĘGU INSTRUKTORÓW HARCERSKICH IM. A. MAŁKOWSKIEGO W ŁÓDZI

Pismo wydawane przez łódzki KIHAM

GRUDZIEŃ 1981 R.

NR 1

Instruktorzy z całej Polski spotykali się, aby rozmawiać o odnowie harcerstwa. Wokół zadań powrotu do skautowej, przedwojennej i szaroszeregowej tradycji, odkłamania historii harcerstwa, zerwania z upolitycznieniem Związku – formował się potężny, oddolny ruch – Kręgi Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego. Pierwsza zbiórka w Łodzi odbyła się 1 grudnia 1980 r. Byli na niej instruktorzy ze wszystkich niemal łódzkich hufców. (...) Poparcia udzielili kręgowi druhowie ze środowiska Szarych Szeregów. Gorąca atmosfera w Polsce mobilizowała nas do aktywnej pracy – jak wkrótce się okazało, żyliśmy w krótkiej „międzyepoce”. Odrabialiśmy zaległości w tworzeniu prawdziwie wychowujących programów, organizowaniu służby, świętowaniu zakazanych rocznic.

[Grażyna Karasińska-Kraszkiewicz, „Osiemnaście” w KIHAM-ie, w: 40 lat 18 ŁDH „Wierchy” im. Marii Porzezińskiej]

braterstwo harcerstwo ideały
instruktorzy KIHAM kręgi nadzieje
niezadowolenie oczekiwania odnowa
opozycja powrót do tradycji sierpień
solidarność sprzeciw tożsamość
wychowanie wierność wspólnota

ZMIANY WEWNĄTRZ ZHP

1981

Stan wojenny wprowadzony 13 grudnia przerywa proces przeobrażeń zachodzących w ZHP. Działalność Związku nie zostaje jednak zawieszona. Naczelnik ZHP ogłasza Pogotowie Zimowe, harcerki i harcerze w trudnych warunkach stanu wojennego realizują jego zadania, pomagając bliżnim podczas mroźnej zimy.

1990

XXVIII Zjazd ZHP w Bydgoszczy w dniach 5–7 grudnia wybiera nowe władze i zapoczątkowuje zdecydowane przemiany ideowe i programowe w Związku Harcerstwa Polskiego. Wiceprzewodniczącym ZHP zostaje łódzki harcmistrz Wojciech Katner. Powrót do tradycyjnej roty przyrzeczenia i wartości leżących u podstaw harcerstwa sprawia, że znów w pracy harcerskiej najważniejsze stają się wychowanie, przykład osobisty i służba.

NACZELNIK
ZWIĄZKU HARCERSTWA POLSKIEGO
Warszawa, dn. 16.12.1981r.

ROZKAZ SPECJALNY Nr 6/81

Druhnny i Druhowie !

W szkołach trwają przyspieszone ferie - czas wolny wszystkich uczennice i uczniów w Polsce.

Rozkazuję, by zuchy, harcerze i instruktorzy kontynuowali zadania Harcerskiego Pogotowia Zimowego. Zastępy i drużyny organizowały zbiórki i różnorodne zajęcia wynikające z planów zamierzeń oraz takie, które zagospodarują wolny czas ich koleżanek i kolegów. Trzeba pilnie zorganizować się do działania.

Rozkazuję, by każda drużyna, każdy krąg opracował lub zaktualizował sieć alarmową, która pozwoli jak najszybciej nawiązać kontakty zebrać się. Sieć taka powinna funkcjonować w całym Związku - od drużyn po Główną Kwaterę ZHP. Pełnomocnicy Głównej Kwatery dotrą do Komend Chorągwi.

...a potrzebna jest dzieciom, młodzieży i dorosłym...
...mili z całym oddaniem i poczuciem odpowiedzialności...

Uczestnicy Centralnej Akcji Szkoleniowej ZHP,
1982

Instruktorzy Hufca ZHP Łódź-Śródmieście

Złot Drużyn Sztandarowych Chorągwi
Łódzkiej w Osinach k. Główna, 1983

„Habeta” – Harcerski Bieg
Terenowy podczas Centralnej Akcji
Szkoleniowej ZHP, 1983

drużyna
ZUCHOWE WIEŚCIE
PROPOZYCJE
NA TROPIE

ZJAZD ZWIĄZKU
HARCERSTWA
POLSKIEGO

CZYTELNIKU
JESLI NIE ZDAŁYŚ OPLAC
JESZCZE ZAPĘWNIĆ SOBIE

Należność trzeba wpłacić...
Stow. Zjednoczonych 53, PBK III O/W-wa

ZESPÓŁ PIOSENKI I RUCHU
„PEDZIWIATRY”

KOMENDA HUFCA
ŁÓDŹ WIDZEW

braterstwo harcerstwo ideały
nadzieje naprawa niezadowolenie
powrót do tradycji przeobrażenia
sierpień **solidarność** sprzeciw
tożsamość tradycje usiłowanie
wspólnota wychowanie zmiany

ZWIĄZEK
HARCERSTWA
POLSKIEGO
W 40-LECIE PRL

PÓŁJAWNIE, NIELEGALNIE

1981

Stan wojenny ogranicza rozwijającą się działalność KIHAM.

1982

W czerwcu Rada Naczelna ZHP rozwiązuje Porozumienie KIHAM, a w ślad za tym rozwiązują się poszczególne kręgi.

1983

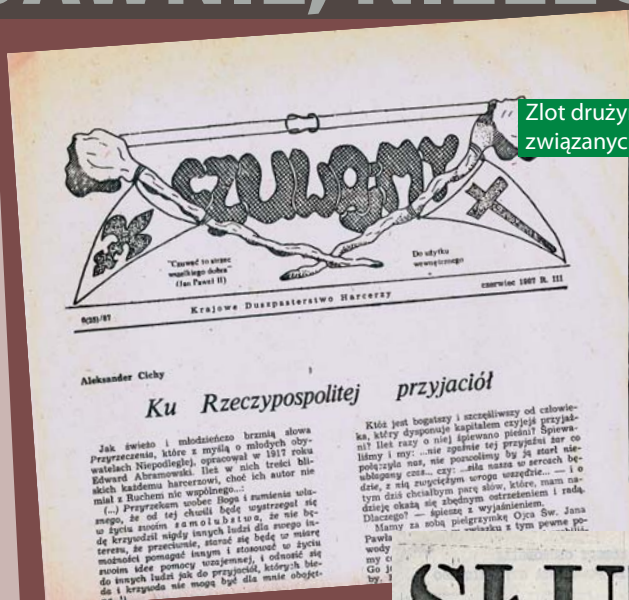
Środowisko łódzkie KIHAM działa stosunkowo długo – jeszcze w sierpniu 1983 r. członkowie łódzkiego Kręgu Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego organizują zlot drużyn w Spale.

Wkrótce członkowie KIHAM-u angażują się w półjawną lub konspiracyjną działalność harcerską – w Duszpasterstwie Harcerskim i strukturach Ruchu Harcerskiego.

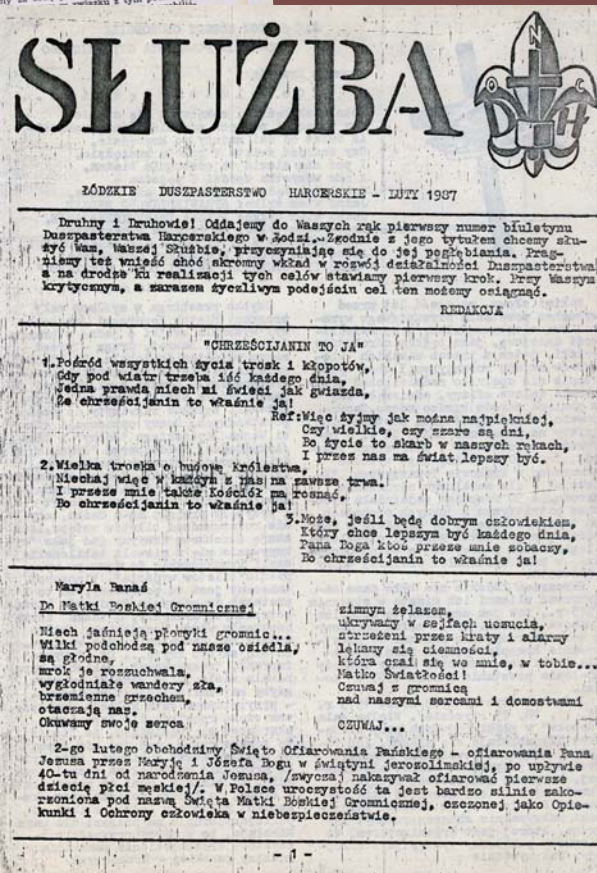
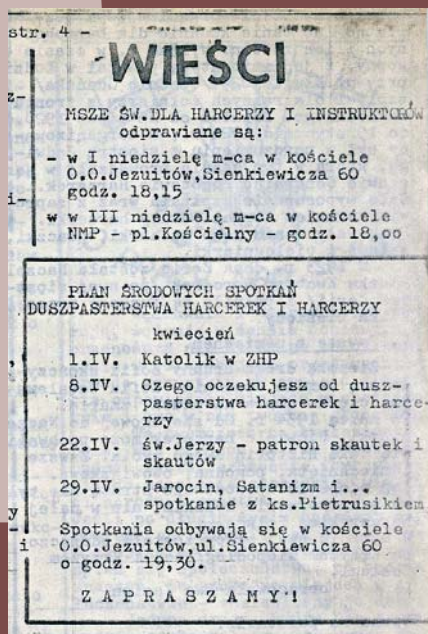
Momentem przełomowym w dziejach niezależnego ruchu harcerskiego staje się pielgrzymka do Polski Jana Pawła II. Harcerze w porozumieniu z Kościołem organizują „Białą służbę”, wypełniając w czasie spotkań z papieżem zadania sanitarne, porządkowe i informacyjne. To właśnie oparciu o jej sztaby powstają następnie niejawne struktury działającego wewnątrz ZHP Ruchu Harcerskiego (od 1988 Ruchu Harcerskiego Rzeczypospolitej).

1987

Harcerze łódzcy pełnią służbę porządkową, informacyjną i sanitarną podczas mszy św. odprawianej przez papieża Jana Pawła II na lotnisku Lublinek w Łodzi.

Zlot drużyn prowadzonych przez instruktorów związanych z KIHAM-em, Spala 1983

aktywność bierność działania
 harcerstwo konspiracja nadzieje
 niepewność obawy podziemie
 poszukiwanie ruch represje
 solidarność stan wojenny zahamowanie
 rozwiązywanie zlikwidowanie

Oskarżenia dotyczyły działań drużyny zaraz po ogłoszeniu stanu wojennego, nielegalnych zbiórek w terenie, rozkręcania torów kolejowych, licznych działań dywersyjnych, m.in. pisania na murach haseł związanych z przeciwstawianiem się stanowi wojennemu. Kilkakrotnie próbowano rozwiązać drużynę, zwolnić drużynowego i rozpuścić towarzystwo, nie można jednak rozwiązać czegoś, co oficjalnie nie istniało! Niektóre z tych zarzutów nie były bezpodstawne, nigdy jednak nasze działania nie zmierzały do zagrożenia życia jakiegokolwiek osoby. (...) Kontakty z „Czarną Trzynastką Warszawską” im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, jej drużynowym druhem Janasem (późniejszym czołowym instruktorem ZHR) pobudzały nas do działań bardziej zdecydowanych. Warszawska „Trzynastka” dostarczała nam ulotki drukowane w oparciu o ich bazę i możliwości. Byliśmy zachwyceni ich sprawnością organizacyjną i wyspecjalizowaną, pełną ofiarności kadrą.

[<http://www.stalowa.pl/serwer/historiad5.htm>]

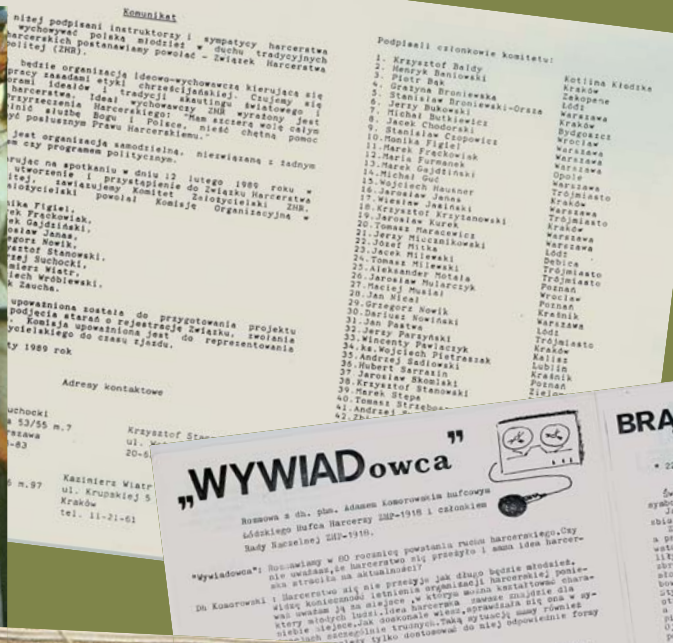
POWSTAJĄ NOWE ORGANIZACJE HARCERSKIE

1989

Wśród instruktorów trwa gorąca dyskusja, w której ścierają się różne koncepcje i modele organizacji. Wszyscy czują potrzebę zmian. Wobec zachodzących w tym czasie przeobrażeń niektóre środowiska odchodzą z szeregów Chorągwi Łódzkiej ZHP. Powstaje Związek Harcerstwa Polskiego rok założenia 1918 i Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. Odtąd zdarza się, że w jednej szkole działają drużyny należące do różnych organizacji harcerskich.

1992

ZHR i ZHP-1918, dwie największe alternatywne organizacje harcerskie, łączą się pod nazwą Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Harcerki Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, ok. 1990

Związek Harcerski Polski
SZOZEP HARCERSKI
przy Szkole Podstawowej Nr 11
94-007 Łódź-Polesie
Hufiec Łódź-Polesie
przy M. Sk. Podst. w Łodzi

Rada Szerepu uznając, że przejście do organizacji alternatywnej w znaczący sposób nie wpłynie na działalność wychowawczą naszych drużyn postanowiła pozostać w obecnie istniejącym Związku Harcerstwa Polskiego. Zachowując niedociągnięcia ZHP będziemy starali się wprowadzić pozytywne zmiany organizacji alternatywnej do Związku.

Łódź, 1989. 11.03

Rada Szerepu:
Piotr Szefliński
Aniela Górnica
Marta Brulikowska
Tomasz Lechman
Radosław Zycki
Tomasz Krzyżanowski
Krzysztof Motowidło
Agnieszka Bębenko

Spotkanie z przedstawicielami Polskiej Organizacji Harcerskiej, Centralna Szkoła Instruktorów Harcerskich, Załęcze Wielkie 1990

Notatka ze spotkania Rady Szerepu z Hufca ZHP Łódź-Polesie, stwierdzająca, że środowisko postanowiło pozostać w ZHP

alternatywa dyskusje nadzieje obawy
odłączenie okrągły stół organizacje harcerskie
plany podział pytania przekonania
wolność różnorodność pluralizm
poszukiwanie ruch harcerski solidarność
ZHP 1918 Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
zmiany zwrot transformacja

Rok 1989 oznaczał odzyskanie przez Polskę suwerenności. Mogły powstawać nowe, niezależne partie, organizacje, związki. Widząc wiele nieprawidłowości w ZHP, część instruktorów postanowiła utworzyć nowe organizacje harcerskie, nawiązujące do przedwojennej tradycji. Tak oto powstały ZHP-1918 i ZHR. Instruktorzy wywodzący się z „28” postanowili przenieść się ze swoimi drużynami (28 ŁDH, 106 ŁDH, 35 ŁDH, 10 ŁDH, 26 ŁDH itd.) do ZHP-1918. Trzy lata później, w październiku 1992 r. nastąpiło połączenie dwóch nowych związków w jedną organizację – Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

[<http://www.28ldh.zhr.pl/index.php/historia/37-historia-druzyn/56-powrot-do-korzeni.html>]

POD KAMYKOWYM SZTANDAREM

1991

W konsekwencji zmian administracyjnych w kraju w ZHP powstaje 17 chorągwi. Chorągiew Łódzka obejmuje dawne chorągwie: Łódzką, Piotrkowską, Sieradzką i Skierniewicką.

1998

We wrześniu następuje zamknięcie kampanii „Bohater” i Chorągiew Łódzka otrzymuje imię wybitnego harcmistrza, pedagoga i pisarza Aleksandra Kamińskiego.

2005

W Parku Staromiejskim w Łodzi odsłonięto pomnik A. Kamińskiego, wybudowany dzięki staraniom łódzkich harcerek i harcerzy.

Uroczystość z okazji nadania Chorągwi Łódzkiej ZHP imienia Aleksandra Kamińskiego. Wśród honorowych gości: ks. Stefan Miecznikowski, Halina Dunin-Karwicka-Rakoczy, Ewa Rzetelska-Feleszko (córka A. Kamińskiego), Irena Lepalczyk (współpracownica A. Kamińskiego w Katedrze Pedagogiki Społecznej Uniwersytetu Łódzkiego), Łódź 1998

Koncert w Teatrze Wielkim w Łodzi z okazji ogłoszonego przez Sejm RP Roku Aleksandra Kamińskiego, 2003

Harcerski pomnik Aleksandra Kamińskiego w Parku Staromiejskim w Łodzi

Uroczystość 10-lecia nadania imienia A. Kamińskiego Chorągwi Łódzkiej ZHP, 2008

autorytet **bohater** działanie harcerstwo harcmistrz
ideały **imię Kamiński** lilijka patron pedagog
pisarz Przyrzeczenie Harcerskie przygoda **solidarność**
tożsamość twórca **wartości** wzór osobowy **zuchy**

SŁUŻBA BOGU

Przekazanie Betlejemskiego Światła Pokoju, 2002

„Biała służba” podczas wizyty Ojca Świętego Jana Pawła II w Łowiczu, 1997

Ojciec Stefan Miecznikowski odprawia mszę św. dla harcerzy w Ośrodku Chorągwi Łódzkiej ZHP „Nadwarciański Gród” w Załęczu Wielkim

Coroczna uroczystość przekazania Betlejemskiego Światła Pokoju, 2008

Betlejemskie Światło Pokoju braterstwo ideały Ojciec Święty
praca nad sobą Prawo Harcerskie Przysięga Harcerska
rozwój duchowy służba bliźnim służba Bogu
solidarność tradycja wartości wiara wspólnota

SŁUŻBA BLIŹNIM

„Nieprzetarty Szlak” to ruch skupiający harcerskie środowiska działające w placówkach kształcenia specjalnego, zakładach opiekuńczych i wychowawczych, zespołach opieki zdrowotnej, warsztatach terapii zajęciowej i domach pomocy społecznej.

W Chorągwi Łódzkiej ZHP drużyny „Nieprzetartego Szlaku” istnieją już przeszło pół wieku. Ponadto na terenie woj. łódzkiego odbywają się od wielu lat ogólnopolskie harcerskie imprezy – Ogólnopolski Zlot Drużyn „Nieprzetartego Szlaku” w Stemplewie i Rajd Integracyjny „U Modrych Wód” w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego.

Spotkanie drużyn „Nieprzetartego Szlaku” w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Stemplewie

Raid Integracyjny „U Modrych Wód” – ogólnopolska impreza organizowana corocznie przez Hufiec ZHP Tomaszów Mazowiecki, 2005

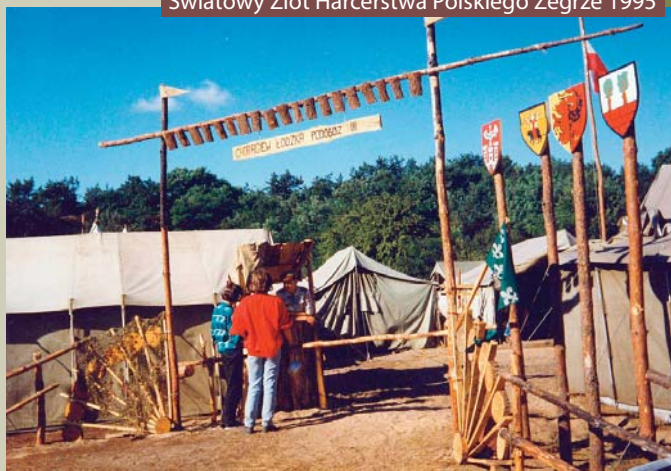
Zabawy ruchowe podczas Święta Chorągwi Łódzkiej ZHP w Skierniewicach, 2009

akceptacja działanie harcerstwo ideały integracja
 lilijka Nieprzetarty Szlak obozy Przysięczenie Harcerskie
 przygoda **solidarność** tożsamość współdziałanie
 współpraca wychowanie wyczyn zabawa zuchy

RADOŚĆ I PRZYGODA

Światowy Zlot Harcerstwa Polskiego Zegrze 1995

Światowy Zlot Harcerstwa Polskiego Gniezno 2000

Harcerski Festiwal Artystyczny „Opal”, Radomsko 2004

Przed bramą gniazda Chorągwi Łódzkiej na Zlocie ZHP Kielce 2007

Zlot Chorągwi Łódzkiej ZHP, Spała 1995

biwak braterstwo drużyna obóz ognisko Prawo
Harcerskie przygoda przyjaźń Przyrzeczenie Harcerskie
rozwój **solidarność** tradycje wspólnota wyczyn **zlot**

UCZESTNICTWO W SKAUTOWEJ WSPÓLNOCIE

2007

Prezentacja narodowa podczas 19. Światowego Jamboree Skautowego w Chile

W roku stulecia skautingu na XXI Jamboree w Hylands Park w Anglii (27 lipca–8 sierpnia) w składzie polskiej ekipy nie brakuje reprezentacji Chorągwi Łódzkiej. Na Jamboree w Anglii, a w kraju na obozach i na zbiórkach drużyn 1 sierpnia o świcie harcerki harcerze symbolicznie odnawiają swoje przyrzeczenie – to najważniejszy etap realizacji programu „Jeden świat, jedno przyrzeczenie” realizowanego w 100. rocznicę powstania skautingu.

8 września zuchy, harcerki i harcerze uczestniczą w uroczystości nadania łódzkiemu Parkowi Rozrywkowemu imienia twórcy skautingu, gen. Roberta Baden-Powella – jest to jeden z punktów programu Święta Chorągwi Łódzkiej ZHP w 2007 r.

Harcerki i harcerze Chorągwi Łódzkiej na 21. Jamboree w Anglii, 2007

WORLD ORGANIZATION OF THE SCOUTS
ORGANISATION MONDIALE DU MOUVEMENT SCOUT

Święto Chorągwi, wrzesień 2007, Park im. R. Baden-Powella

Uczestnicy reprezentacji Chorągwi Łódzkiej na 21. Jamboree w Anglii, 2007

Odnawienie przyrzeczenia
harcerskiego o świcie
1 sierpnia 2007 – w stulecie
skautingu

braterstwo działanie harcerka
harcerz Jamboree obozy
otwarcie na świat przygoda
solidarność skauting wspólnota
wyprawa zabawa zlot

HISTORIA I PRZYSZŁOŚĆ

Rezultaty wakacyjnej pracy harcerzy na Wołyniu
– odbudowane pomniki, ocalone groby legionistów

Wołyń, Kostiuchnówka, wizyta władz
na obozie łódzkich harcerzy, 2008

Coroczna impreza Chorągwi Łódzkiej ZHP
– Ogólnopolski Konkurs Recytatorski
„Strofy o Ojczyźnie”, Łódź 2005

Święto Flagi, ul. Piotrkowska,
Łódź 2009

Święto Flagi, Manufaktura, Łódź 2010

W pełni popieram działania Komendy Chorągwi Łódzkiej Związku Harcerstwa Polskiego związane z upamiętnianiem polskiej historii z okresu odzyskania niepodległości oraz z opieką nad cmentarzami wojennymi poza granicami kraju. W tym roku minęło 10 lat harcerskiej służby na Wołyniu. Uczestnicząc w uroczystościach jubileuszowych w Kostiuchnówce na Ukrainie, miałam możliwość zapoznać się i docenić ogrom pracy włożonej w odbudowę wojennych nekropolii, przywracanie pamięci o polskim czynie zbrojnym w czasie walki o niepodległość i budowanie przyjacielskich relacji ze społeczeństwem ukraińskim i jego władzami. Wspólne działania harcerzy i uczniów szkół współpracujących z Komendą Chorągwi Łódzkiej i Komendą Hufca Zgierz służą wychowaniu patriotycznemu młodzieży polskiej, utrwalaniu pamięci narodowej, upowszechnieniu tradycji przedwojennych i historii Legionów Józefa Piłsudskiego.

[Wojewoda Łódzki, Jolanta Chełmińska o służbie harcerzy na Wołyniu,
www.niepodleglosc.lodzkie.eu]

historia naród patriotyzm
pamięć Polska służba
solidarność symbole
świadectwo tożsamość
tradycja **wierność** więź

JUBILEUSZOWY ZŁOT STULECIA HARCERSTWA KRAKÓW 2010

2010

Na Jubileuszowym Zlocie Stulecia Harcerstwa „Kraków 2010” (16–24 sierpnia) w łódzkim gnieździe są reprezentanci wszystkich 25 hufców chorągwi. Zorganizowani w 10-osobowe zastępy harcerki i harcerze poznają Kraków i historię harcerstwa, bawią się i zawiązują nowe przyjaźnie. Uczestnicząc w różnych zajęciach, poznają bogactwo harcerskiej oferty programowej.

Jubileuszowy Zlot Stulecia Harcerstwa Kraków 2010
odwiedził Prezydent RP Bronisław Komorowski z Małżonką

Zajęcia programowe podczas zlotu

W gnieździe Chorągwi Łódzkiej ZHP gościł
Marek Belka, prezes Narodowego Banku Polskiego

Harcerki z Hufca Łódź-Polesie w oczekiwaniu
na uroczyste otwarcie zlotu

Poczet sztandarowy Chorągwi Łódzkiej ZHP
podczas otwarcia zlotu na Rynku w Krakowie

Widok Placu Wolności – wejście do gniazda Chorągwi Łódzkiej
na Jubileuszowym Zlocie Stulecia Harcerstwa Kraków 2010

Niezwykle godnie i uroczystie harcerstwo wieńczy w tych dniach wielomiesięczne obchody swojego 100-lecia. Nawet wybrany na miejsce harcerskiego świętowania szacowny, prastary Kraków, który w swych dziejach niejedno już widział, nie mógł przejść obojętnie wobec tak zacnego jubileuszu. Zorganizowany z tej okazji zlot jest bowiem wydarzeniem nietuzinkowym i na pewno przejdzie do historii Związku Harcerstwa Polskiego. Harcerze są wszędzie – nie tylko na Błoniach, gdzie namioty rozbiło ponad 8 tys. druhen i druhow z całej Polski. Gniazdo Złotowe Chorągwi Łódzkiej ZHP im. Aleksandra Kamińskiego, zamieszkałe przez około 760 druhen i druhow, usytuowane jest przy... łódzkim placu Wolności. Jego ogromna fotograficzna panorama, pięknie wykonana i pomysłowo zaaranżowana, już z daleka rzuca się w oczy, zwłaszcza po zmroku, kiedy z ciemności wydobywa ją efektowne oświetlenie.

[www.niepodleglosc.eu]

braterstwo działanie
harce harcerka harcerz
jubileusz **Kraków**
przygoda **solidarność**
wakacje stulecie więź
wyprawa zabawa zlot

historia naród patriotyzm pamięć Polska służba
solidarność symbole świadectwo tożsamość tradycja
wierność więź braterstwo drużyna **obóz** ognisko
Prawo Harcerskie przygoda **przyjaźń** **Przyrzeczenie Harcerskie**
rozwój **solidarność** tradycje wspólnota **wyczyn** **złot**
Betlejemskie Światło Pokoju braterstwo ideały praca nad sobą
rozwój duchowy służba bliźnim służba Bogu **solidarność**
wartości wiara wspólnota alternatywa dyskusje nadzieje
obawy odłączenie **okrągły stół** organizacje harcerskie podział
pytania przekonania **wolność** różnorodność **pluralizm**
poszukiwanie **solidarność** **ZHP 1918** Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej
zmiany zwrot **transformacja** autorytet **bohater**

Ruch harcerski można uznać za jedno z najważniejszych polskich doświadczeń społecznych i wychowawczych XX wieku. Dzięki harcerstwu od stu lat tysiące młodych ludzi poznają możliwości i sposoby realizacji ideałów **solidarności społecznej** (w języku harcerskim: braterstwa i służby) – w wymiarze osobistym, w grupie przyjaciół, w społeczności lokalnej, w państwie i w społeczności międzynarodowej.

harcerstwo ideały imię lilijka **solidarność**
tożsamość twórca **wartości** wzór osobowy **zuchy**
alternatywa dyskusje nadzieje obawy odłączenie **okrągły stół**
organizacje harcerskie plany podział pytania przekonania **wolność**
różnorodność **pluralizm** poszukiwanie ruch harcerski
solidarność **ZHP 1918** Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej **zmiany**
zwrot **transformacja** **aktywność** bierność działania
harcerstwo konspiracja nadzieje niepewność podziemie
poszukiwanie ruch represje **solidarność** stan wojenny
zahamowanie rozwiązanie zlikwidowanie braterstwo ideały
nadzieje naprawa niezadowolenie powrót do tradycji przeobrażenia
sierpień **solidarność** sprzeciw tożsamość **usiłowanie**
wspólnota **wychowanie** **zmiany** instruktorzy **KIHAM**